HUMANIST

UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND. NR. 4 APRIL 1986 LOS NR.: ƒ 2,50

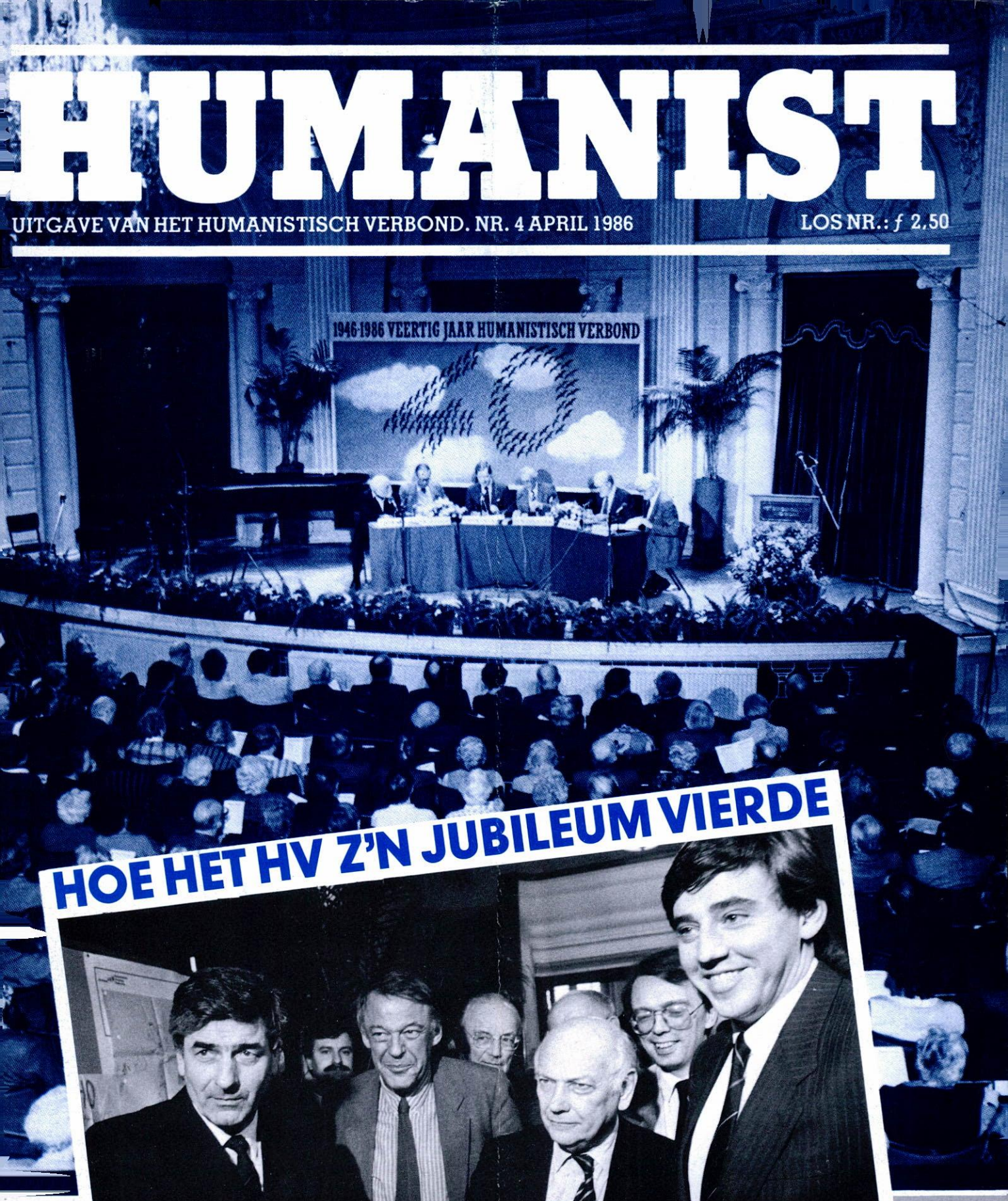

HOE HET HV Z'N JUBILEUM VIERDE

WAT ZE ZEIDEN

HUMANIST

Uitgave Humanistisch Verbond verschijnt maandelijks.

Oudkerkhof 11, Utrecht
Postbus 114, 3500 AC Utrecht
Telefoon: 030-318145

41e jaargang, april 1986, nr. 4

REDAKTIE:
Hes van Huizen

VORMGEVING:
Hes van Huizen/Rik Tazelaar

MEDEWERKERS DIT NUMMER:

Bert Boelaars, Annette Fienig/ Theodor Holman/Tom Jansen/ Koos Meinderts/Jac van den Oort/ Chris Pennarts/Martin Šimek/ Max Sipkes/Rob Tielman/Chiel Verduijn

REDAKTIEKOMMISSIE:
Henk Smit (voorzitter)/Mettha de Nachtegaal/Jan de Leede/Wim Jungman/Rina Spigt

ABONNEMENT/LIDMAATSCHAP

Een abonnement op de „Humanist" kost *f* 25,- per jaar.
De kontributie voor het lidmaatschap van het HV stelt u zelf vast. De minimumkontributie is *f* 65,- per jaar, inklusief een abonnement op de „Humanist". Mede-leden hoeven geen kontributie te betalen. Als richtlijn voor de vaststelling van de bijdragen houden veel leden een half procent van hun inkomen aan. Voor leden met een bruto inkomen beneden de *f* 18.000,- per jaar bedraagt de minimumkontributie *f* 45,- per jaar. Voor jongeren onder de 27 jaar bedraagt de minimumkontributie *f* 30,- per jaar. Gezinsleden en huisgenoten kunnen zelfstandig lid worden voor *f* 15,- per jaar. Men ontvangt dan geen „Humanist".

Geef u op als lid van het Humanistisch Verbond of neem een abonnement op de „Humanist". Bel 030 - 31 81 45 of schrijf naar: Postbus 114, 3500 AC Utrecht. Wacht met betalen tot u een aksept-girokaart ontvangt.

Foto's omslag: Chris Pennarts

HET VOLGENDE NUMMER VERSCHIJNT BEGIN MEI 1986.
KOPIJ VOOR DIT NUMMER MOET UITERLIJK BINNEN ZIJN OP 11 APRIL.

DIT BLAD IS GEDRUKT BIJ BROUWER OFFSET, UTRECHT

HET HUMANISTISCH VERBOND

In het Huis van Bewaring voor Jeugdigen „De Sprang" te Den Haag vaceert per 1 mei 1986 de funktie van

humanistisch geestelijk raadsman/vrouw

voor 19 uur per week.

Funktie-eisen
– academisch niveau, voltooide of nagenoeg voltooide studie aan het Humanistisch Opleidings Instituut;
– bekendheid met het werk en/of relevante ervaring.

Het salaris wordt vastgesteld overeenkomstig de richtlijnen van het loopbaanplan voor geestelijke raadslieden bij de Inrichtingen van Justitie.
De aanstelling geschiedt op voordracht van het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond door de Minister van Justitie.

Nadere informatie over deze funktie is te verkrijgen bij het Bureau Centraal Geestelijk Raadsman, telefoon 030-510772, dagelijks tussen 9 en 12 uur.

Schriftelijke sollicitaties tot 14 dagen na het verschijnen van deze advertentie te zenden aan de Centraal geestelijk raadsman bij de Inrichtingen van Justitie, J. M. Kemperstraat nr. 1, 3581 KG Utrecht.

De STICHTING STEUNFONDS PRAKTISCH HUMANISME stelt zich ten doel financiële middelen bijeen te brengen t.b.v. het Humanistisch Verbond en de werkstichtingen.
Bij deze Stichting Steunfonds is de funktie vakant van

MEDEWERKER FONDSENWERVING (m/v)

Deze funktie zal in deeltijd (max. 30 uur per week) vervuld worden, verdere uitbreiding tot een full-time funktie is niet uitgesloten.

Taken:
- het voorbereiden, organiseren en uitvoeren van diverse akties t.b.v. de fondsenwerving
- het onderhouden van de diverse, ook langlopende kontakten, voortvloeiend uit aktiviteiten van het Steunfonds
- het vervullen van administratieve en financiële taken, mede t.b.v. beleidsadvisering aan het Bestuur.

Voor deze zelfstandige funktie dienen kandidaten te beschikken over relevante kennis en ervaring m.b.t. fondsenwerving.
Van groot belang zijn kontaktuele vaardigheden, alsmede kennis van geestelijke/sociale vraagstukken. Financieel-administratieve kennis strekt tot aanbeveling.
Gezien de doelstelling van het Steunfonds wordt van kandidaten verwacht dat zij kennis hebben van de humanistische filosofie en levensbeschouwing en deze ook kunnen onderschrijven.

Salaris, afhankelijk van leeftijd, opleiding en ervaring, volgens de CAO-Welzijn. De pensioenregeling PGGM is van toepassing.

Een psychologisch onderzoek maakt deel uit van de sollicitatieprocedure.

Sollicitaties kunt u tot 15 april a.s. richten aan het Bestuur van de Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme, t.a.v. mw. A. S. G. van der Rijst, personeelsfunktionaris, Postbus 608, 3500 AC Utrecht. Tel. 030-318145.

Landelijke dag vorming op 12 april (dus niet op 22 april!)

Op 12 april en dus *niet* op 22 april zoals stond vermeld in de vorige Humanist, is er een landelijke dag vorming met als thema „Beeld en Taal".
Met name de verschillen in beeldvorming en taalvaardigheid tussen mannen en vrouwen zullen worden doorgelicht.

De deelnemers krijgen een dokumentatiemap met achtergrondinformatie en een literatuurlijst.

Mensen die geïnteresseerd zijn in deze dag, kunnen bellen naar Nicolette Hasper of Mária Thomas, tel. 030-318145.

VRIJWILLIGE EUTHANASIE: HET REINALDAHUIS SPEELT OPEN KAART

Sinds de leiding van het humanistische Reinaldahuis in Haarlem eind vorig jaar de gedachten voor het euthanasiebeleid op papier zette en aan de bewoners voorlegde, is euthanasie daar het gesprek van de dag. Mede door de publikaties in de pers komt dit naar voren in de gespreksgroepen onder leiding van humanistisch raadsvrouw Heleen Kromhout. Ook was een Kwartslaguitzending geheel aan dit onderwerp gewijd. Het is voor het eerst in Nederland dat een bejaardenhuis temidden van het politiek gekrakeel over euthanasie een heldere uiteenzetting doet over het euthanasiebeleid. Max Sipkes sprak met direkteur Brookman, hoofdofficier van justitie Remmerts de Vries en met enkele bewoners.

Het verzorgingstehuis garandeert zijn ruim 340 bewoners een zachte dood als het leven lijden wordt. Wie in het bezit is van een levenstestament kan het huis vragen erop toe te zien dat de dood komt, als die gewenst is. En het huis zorgt er in laatste instantie voor, zelfs als de arts hulp zou weigeren en als de familie niet mee wil werken. Ruim dertig procent van de bewoners in het Reinaldahuis en de dependance Wim Mensinkhuis in Zandvoort tekenden het levenstestament en gaven een afschrift aan de leiding van het huis. Andere bewoners worstelen er nog mee. Soms bevreesd voor een onjuiste beslissing, zoals bij De Terp. Die affaire heeft de schrik erin gejaagd. Maar vaak ook wordt het levenstestament niet getekend, omdat de kinderen er niet van willen weten. En ieder hanteert volstrekt eigen maatstaven die moeten dienen bij het besluit tot de dood.

Garantie voor zachte dood

„In de praktijk verandert er niet veel", zegt direkteur R. Brookman. De euthanasie is al jaren onderdeel van de praktijk van zijn verzorgingstehuis. Maar tot dusver werd er zelden open kaart gespeeld. De zachte dood vond regelmatig plaats als er geen twijfel over bestond dat dit de wens was van de persoon in kwestie. Het standpunt van de familie gaf meestal de doorslag, maar ook de direktie van het bejaardenhuis nam wel eens het initiatief tot benadering van een arts als die niet mee zou willen werken. „In de praktijk bleek altijd een arts mee te willen werken", zegt Brookman.

Positieve reakties

Nadat het beleid was voorgelegd aan de bewoners, wachtte het huis in spanning de reakties van de buitenwereld af. De officier van justitie werd van het

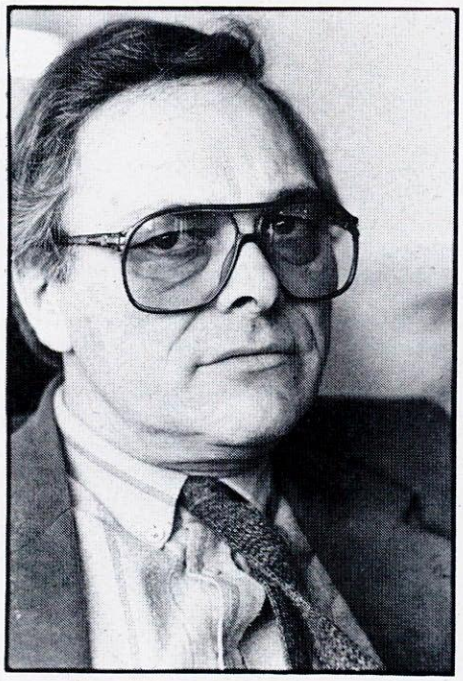

Direkteur Brookman

plan in kennis gesteld, maar die reageerde niet. Langzaam druppelde het nieuws naar buiten. Ook kwamen de eerste reakties van andere huizen uit het land. Bestellingen voor de nota namen in rap tempo toe. „En alle reakties waren positief", zegt Brookman.

Het huis heeft in zijn op papier gestelde beleid als uitgangspunt genomen dat euthanasie ter sprake kan komen bij ondraaglijk lijden. Als de persoon in kwestie dat wil of (als hij niet meer mee kan praten) bekend is dat het diens wens zou zijn, wordt in principe tot de zachte dood besloten. De familie kan niet tussenbeide komen als de bewoner van het huis zelf heeft aangegeven het perse te willen. Het huis verplicht zich serieus de euthanasie te overwegen en heeft daartoe een overlegprocedure vastgesteld. De arts, direkteur en voorts de hoofdverpleegkundige nemen een besluit. Voorwaarde is dat de arts het recept uitschrijft. Maar als de arts onverhoopt mocht weigeren, zal het Reinaldahuis een andere arts zoeken. En als de verpleegkundige eventueel zou weigeren, wordt een ander ermee belast.

Direkteur Brookman ziet de medewerking van het personeel meer als een „dienstopdracht" dan de officier van Justitie. De direkteur: „Als justitie wat heeft aan te merken komen ze maar naar mij." De Haarlemse hoofdofficier reageert daarop voor de Vpro-microfoon: „Ik zie dat niet zo, want degene die de euthanasie pleegt, is volgens de wet strafbaar."

Mr. Remmerts de Vries is al jaren hoofdofficier van Justitie in het arrondissement Haarlem. Hij staat bepaald niet bekend om een heksenjacht naar euthanasie-gevallen. Justitie hoort er zelden van, en dat komt, zo vermoedt Remmerts de Vries, omdat artsen de overlijdensverklaringen niet juist invullen. „Als ik een heel voorzichtige schatting maak, wordt in het arrondissement zeker 300 keer per jaar euthanasie gepleegd. Ik geloof dat we slechts drie of vier zaken onder ogen krijgen." De hoofdofficier betreurt die ontwikkeling. „Ik vind toch dat artsen euthanasie moeten opgeven, opdat justitie het beleid kan toetsen."

Mr. Remmerts de Vries heeft niet gereageerd op de euthanasie-nota van het Reinaldahuis. Hij weerspreekt dat hem dat politiek het best uitkwam. Maar de gang van zaken in het Reinaldahuis doet hem wel sympathiek aan, laat hj weten: „Zo wat ik ervan hoor, lijkt het me een goede regeling." Hij vindt het ook geen bezwaar dat het verzorgingstehuis de belangen van de bewoner regelt. „Ach, iemand moet het doen. En misschien handelt het huis wel objektiever dan bijvoorbeeld de familie."

Remmerts de Vries trekt een vergelijking met de Heemsteedse Abortuskliniek Bloemenhove, waar jaren geleden een heftige politieke strijd om werd gevoerd. Justitie trad daar niet tegen op. „En dat bleek voor iedereen het beste", zegt de hoofdofficier. Ook de huidige abortuswet wordt met voeten getreden, stelt hij vast. „Met de huidige wet kan niemand leven. Voor de abortuspraktijk maakt dat niets uit. De vrouw beslist. Wat zou justitie hier nu tegen moeten doen?"

Bewoners aan het woord

„Mijn vrouw had een prachtige dood. Ze viel van het ene moment op het andere dood in de armen van de broeder, in de ziekenboeg. En dat is een prachtige ▶

dood natuurlijk. Mooier kan het niet".
Het ging hem daarna niet voor de wind. Een lichte beroerte nam het gezichtsvermogen bijna helemaal weg. „Het had veel slechter kunnen gaan," zegt hij. „Ik had nu wel verlamd kunnen zijn of zo". De diskussie in huis over de euthanasie heeft hij wel gevolgd. Hij, en ook zijn huidige vriendin weten precies wat ze willen: een levenstestament.

„Kijk, ik moet er gewoon niet aan denken dat ik door moet leven als het niet meer gaat. Ik moet er niet aan denken dat mijn leven nutteloos is." Maar het levenstestament heeft hij niet getekend. Want zijn zoon wil er niet aan. „Het is een hele beste jongen en we kunnen het hartstikke goed met elkaar vinden. Echt waar. Maar hij wil er niet van weten. Elke keer als ik erover begin zegt hij: ach pa, praat er toch niet over. Van de week heb ik hem erover gesproken. Ik zeg, veronderstel nou dat ik weer een hersenbloeding kreeg. En dat ik zou kreperen van de pijn. En toch geen kans meer zou hebben om beter te worden. Zou je het dan niet toejuichen dat ik dan een spuitje zou krijgen of anderszins? Zegt hij: ach pa, zover is het toch nog niet en ik wil er liever niet over praten. Ik wil hem niet tegen me in het harnas jagen. En er is tijd voor nodig. Want op den duur win ik toch wel van hem. Ik weet wel dat het voor hem moeilijk is, want hij ziet z'n vader liever naast zich lopen. Hij wil zich niet z'n vader in het ziekbed voorstellen. Ik zit er wel eens over te dubben hoe ik het met hem moet aankleden. Hoe ik hem dat moet wijsmaken. Daar prakkizeer ik nogal eens over."

Buiten de kinderen om

„Nee, ik heb het niet met de kinderen besproken. Ze willen er ook niet van horen. Terwijl ik verder denk dan zij. Als ik hier soms mensen zie lijden dan denk ik: ik hoop dat het mij niet overkomt. Ze vergeten eigenlijk dat je zoveel mankeert, hè."
Ze is wel lid van de Vereniging Voor Vrijwillige Euthanasie, maar ze tekende niet het levenstestament. „Moet dat dan?" vraagt ze. Het is haar nog wat ontgaan dat het verzorgingstehuis een geldig levenstestament dringend adviseert. „Ik wist dat niet, echt niet. Ik heb er wel over gedacht om het te nemen, maar het kostte 12 en een halve gulden. Dat heb ik eigenlijk de doorslag laten geven." Ze heeft het er wel met haar dokter over gehad. Die heeft toen niet beloofd dat hij haar zou helpen. Ze verwacht wel dat hij bereid zal zijn „er een kortdadig eind aan te maken". Maar ik wil alles buiten de kinderen om doen."
„Er wordt in huis veel gesproken over de affaire in De Terp", zegt ze. Haar jongste dochter zei: ach moeder, schei alsjeblieft uit. „Ze willen je gezond zien, maar dat ben ik niet meer. Ik heb veel pijn. Heel veel pijn. Maar ik verzwijg alles. Ze weten wel dat ik pijn heb, maar het is bijna niet te dragen. Alles is versleten aan me. Alles doet pijn."
Haar grootste angst is te worden als sommigen in huis die lang moeten liggen. „Ik hoop dat ze er dan meteen een end aan maken. Maar ze moeten het dan doen zonder dat de kinderen het weten. Dat wil ik ze niet aandoen."

Het huis moet besluiten

Het wettelijk verbod op euthanasie maakt haar kwaad. Ze was jaren eerder al als bestuurslid bij het Reinalda huis betrokken, nu woont ze er. Is heel overtuigd van het nut van euthanasie. Haar kinderen weten er van af en stemden ermee in. Zij sprak er eerder ook over met haar huisarts, maar helemaal zeker dat die zal meewerken is ze niet.

„Er zijn hier mensen (dat bleek in de gespreksgroepen) die bang zijn dat de bezuinigingen een positieve invloed zouden kunnen hebben op het aantal gevallen van euthanasie", zegt ze. In plaats van benauwd te zijn dat het huis een te lichtvaardige beslissing zou kunnen nemen, vrezen enkele bewoners wel dat hun handtekening onder het levenstestamant het kabinet in zijn bezuinigingsdrift tot doden zou kunnen aanzetten. Zij gelooft zelf niet in die mogelijkheid, want ze weet zeker dat het huis dergelijke opdrachten van bovenaf niet zou aksepteren.
Een andere angst die in huis wordt gevoeld is dat de kinderen wel eens misbruik zouden kunnen maken van het levenstestament. Bijvoorbeeld als er een erfenis in het geding is. Zij wil ook hier niet van weten. „Hoe kunnen ze dat bedenken". Maar van een ding is ze zeker: Het huis moet voor haar het besluit nemen, en niet haar kinderen. Ze moeten het wel weten natuurlijk dat het zo gebeurt. Ze mogen er ook bij zijn, maar ik heb het liefst dat het huis besluit."

Max Sipkes

De nota „Omgaan met vrijwillige Euthanasie" kost ƒ 5,— en is te bestellen bij de Humanistische Stichting Reinalda-Huis, Leonard Springerlaan 1 in Haarlem. U kunt ook telefonisch bestellen: 023-339109.

Humanistische Partij maakt niets klaar

Alle enthousiaste, ja zelfs vaak fanatieke inzet ten spijt heeft de Humanistische Partij in geen van de steden waarin ze meedeed aan de gemeenteraadsverkiezingen ook maar één zetel veroverd. Er was zelfs bij lange na geen kans op. In totaal haalde de splinterpartij slechts 1425 stemmen op in het gehele land.
Die waren als volgt verdeeld over de verschillende steden: Amsterdam 492 – 0,2%, Utrecht 286 – ook 0,2%, Rotterdam 459 stemmen en ook 0,2%, Enschede slechts 91-0,1% en Arnhem 97 stemmen wat ook 0,1% van alle uitgebrachte stemmen was. Blijkbaar zijn de meeste mensen toch kritisch genoeg om te weten dat humanistisch nog niet humanistisch hoeft te zijn als er humanistisch op staat. (HvH)

250 nieuwe leden

De nieuwe informatiebrochure van het Verbond heeft tot nu toe al meer dan 250 nieuwe leden opgeleverd. De brochure wordt veel aangevraagd.

ZIJN STRIJDBAARHEID ZULLEN WE NOOIT VERGETEN

Op 26 februari werden we opgeschrikt door het plotselinge overlijden van Herman Rabbie. Vanaf de beginjaren van het Humanistisch Verbond heeft Herman zich laten kennen als een strijdbaar lid van de humanistische beweging. Zijn gedrevenheid voor een menselijke en rechtvaardige samenleving was typerend voor hem. Het HV had dan ook een grote plaats in zijn hart. Met zijn enorme inzet is hij werkzaam geweest in vrijwel alle geledingen van het HV. Als bestuurslid van gemeenschap en gewest was hij voortdurend op pad om mensen te aktiveren. Veel leden van het HV hebben de vasthoudendheid van Herman op Verbondsraden en kongressen leren kennen. Onvermoeibaar kwam hij op voor zijn idealen.
In de afgelopen jaren voelde hij zich vooral betrokken bij het Humanistisch Vormingsonderwijs. In de strijd voor erkenning van het HVO heeft hij een niet weg te denken rol gespeeld. Een bekroning van zijn vele werk voor het HVO zag hij in de oprichting van de stichting Beheer HVO. Als penningmeester van deze stichting heeft hij een eerste aanzet gegeven tot gelijkberechtiging van Beheer HVO met andere instellingen van onderwijs. Als warm pleitbezorger van het HVO zal hij voor ons een voorbeeld blijven.

Wieberen Koopmans
Rons Huijbregts

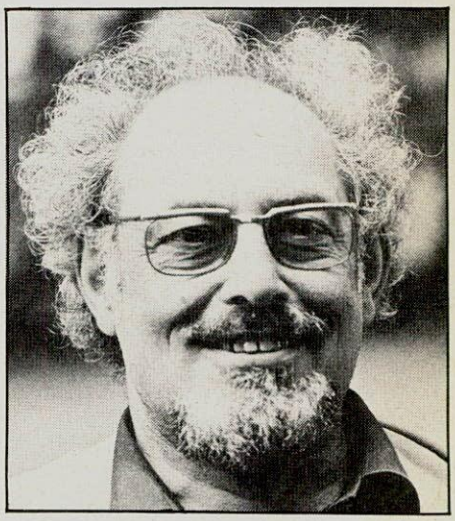

HERMAN RABBIE

7 lijsttrekkers op HV-radio

De komende tijd tot aan de verkiezingen van 21 mei zendt het Voordeel van de Twijfel een serie lange gesprekken uit met de lijsttrekkers van 7 niet-konfessionele partijen.
Aan het woord komen:

Andrée van Es (PSP) . . . . . 31 maart
Ria Beckers (PPR). . . . . 7 april
Fred van der Spek (PSO) . . . . . 14 april
Hans van Mierlo (D66). . . . . 21 april
Ina Brouwer (CPN) . . . . . 28 april
Ed Nijpels (VVD) . . . . . 5 mei
Joop den Uyl (PvdA) . . . . . 12 mei

Op 19 mei, de laatste uitzending voor de verkiezingen, wordt er een kompilatie van de 7 gesprekken uitgezonden.

Vragen aan de lijsttrekkers zijn:
Zitten er voor humanisten aantrekkelijke aspekten in uw verkiezingsprogramma? Welke? Wat is daar in het verleden mee gebeurd en wat gaat u daar in de toekomst nog aan doen? Spreken de punten uit het Humanistisch Manifest u aan, welke vindt u de belangrijkste? Welke punten daaruit botsen met uw verkiezingsprogramma?
Natuurlijk brengen we ook de machtspositie van het CDA ter sprake en het gevaar van de Staphorster variant (een regering van VVD en CDA, die steunt op klein rechts). Tenslotte wordt de lijsttrekkers gevraagd naar hun politieke Utopia; hoe ziet een ideale politieke toekomst er uit?

Tussen 31 maart en 19 mei, iedere maandagmiddag van 12.05 – 13.00 uur op RADIO 5 in het Voordeel van de Twijfel een lijsttrekker van een niet-konfessionele partij. Iedere week een andere. Redaktie: Piet Brinkman, Ruud Jans en Rina Spigt.

Dans om kruisraket

„Opdat wij niet vergeten" lag ten grondslag aan het idee van het Humanistisch Vredesberaad. Hieruit kwam het initiatief van een aantal bij het Komitee Kruisraketten Nee aangesloten organisaties dat leidde tot het boekje *De dans om de kruisraket*. Hierin worden de hoogtepunten maar vooral ook de dieptepunten beschreven in de Nederlandse besluitvorming over de plaatsing van kruisraketten van 1979 tot 1986. Het boekje laat zien hoe *nee*, via *jee* tenslotte *ja* werd. Een verhelderend en soms onthullend verhaal. „Laat de geschiedenis en de feiten hun eigen taal spreken. We zullen dan merken dat we niet alleen omzien in verwondering, maar ook in woede. Hoe heeft het allemaal zóver kunnen komen?" vraagt Sienie Strikwerda – voorzitter van het KKN – zich in het voorwoord af.
Het boekje is te bestellen door *f* 5,60 over te maken op gironr. 79911 van het Humanistisch Vredesberaad te Utrecht.

Made in Huddersfield, film over punkers

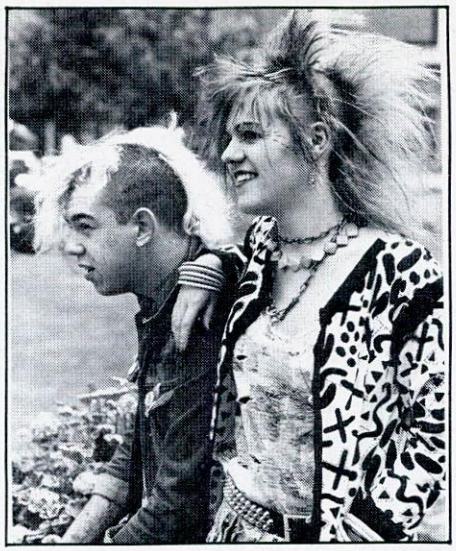

Wat schuilt er achter de veelkleurige haarstijlen, tatoeages en leren outfit van punkers? De film „Made in Huddersfield" laat punkers zien in de stad waar de punk rock groep The Sex Pistols hun laatste Britse concert gaven.

Sommige van de jongeren, zoals de 20-jarige Topper, verwerpen de waarden van de hedendaagse maatschappij totaal.
Andere punkers hebben een gematigde visie. Zoals Camilla, die in een bejaardentehuis helpt en wil studeren. De film bevat ook interviews met verbijsterde ouders.
Toch is er sprake van akseptatie van de punkers en de vraag is hoe lang de punkers het nog vol kunnen houden „zichzelf" te zijn.
Kwartslag: maandag 28 april.

Op maandag 14 april praten in Kwartslag-Aan-Tafel biseksuele jongeren over hun ervaringen.

Op maandag 21 april een portret van Siep van den Berg, de oudste levende konstruktivistische schilder in Nederland, die tegen alle stromingen in zijn eigen koers is blijven varen.

Kwartslag, maandagavond Ned. 2, van 19.12 tot 19.27 uur.

1946-1986 VEERTIG JAAR HUMANISTISCH VERE

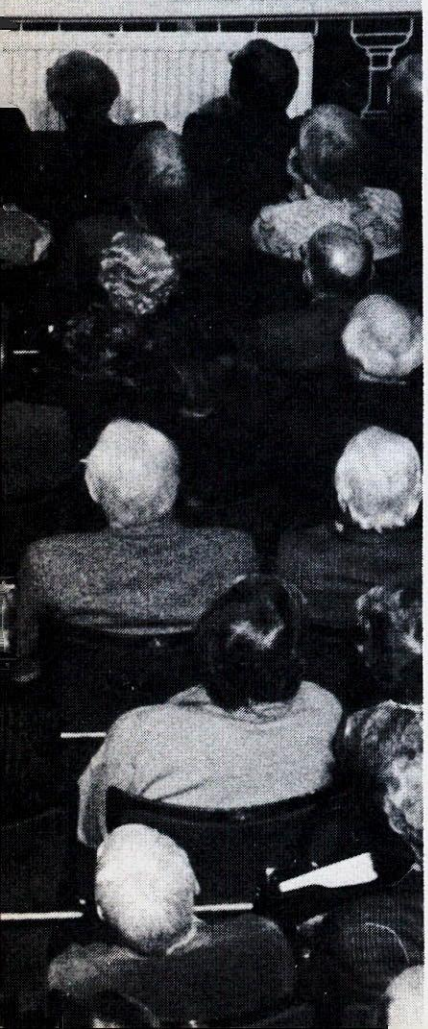

HOE HET HV ZIJN JUBILEUM VIERDE

In de statige ambiance van het Amsterdamse Concertgebouw met zijn kroonluchters, zuilen en spiegels vierde het Humanistisch Verbond op dinsdag 4 maart zijn veertigste verjaardag. In de (veel te kleine) Kleine Zaal mengde het grijs van de vele uitgenodigde volhouders van het eerste uur zich met het rood fluweel. Hen stond een programma te wachten vol diskussie. Want voor humanisten is een goed gesprek nog altijd een feest.

De politiek was op deze jubilieumkonferentie van het HV zeer nadrukkelijk aanwezig. Het centrale thema was dan ook gelijkberechtiging. En het werd die dag weer eens duidelijk dat dat minstens zoveel met politieke macht als met principes heeft te maken. Wel was het de opzet om de heren politici te verleiden tot een wat diepergaand filosoferen over de ethiek in de politiek.

Dat daarbij het zwaartepunt op politiek lag – en dan nog wel op de zeer aktuele partijpolitiek van de dag – had ook het HV niet kunnen bevroeden. Natuurlijk, het bleek uniek in de verkiezingstijd dat de lijsttrekkers van CDA, PvdA, VVD en D66 elkaar ontmoetten. Maar dat uitgerekend op deze heugelijke dag de euthanasiekwestie zo heftig zou spelen, en dat ook nog het (achteraf voorbarige) nieuws bekend werd van een minsterpost voor Hans Wiegel, was vooral toeval. Vanuit publicitair oogpunt een gelukkig toeval. Want hierdoor kreeg het jubilerende Humanistisch Verbond opvallend veel aandacht in de media. Maar er was op die dag in het Concertgebouw natuurlijk veel meer aan de hand dan dat politieke topje van de ijsberg. Op de volgende pagina's geven wij u een uitgebreid verslag in woord en beeld.

Ondertussen ploegt het Verbond voort aan de humanisering van de samenleving. Over tien jaar heeft het Abraham gezien. Hopelijk is dan de Grote Zaal van het Concertgebouw nog te klein om alle belangstellenden te bergen!

Foto's: Chris Pennarts
Tekst: Hes van Huizen

OPRICHTERS ONTVANGEN HV-JUBILEUMBOEK

De opening van deze feestelijke jubileumdag werd verricht door de heer Bert Schwarz, één van de twee vice-voorzitters van het Verbond. Maar ook voorzitter van de IHEU, de internationale humanistische organisatie. Schwarz nam dan ook de gelegenheid meer dan te baat om in zijn openingswoord te wijzen op het belang van de IHEU. Dat verkooppraatje was zo uitgebreid dat menig bezoeker er aan begon te twijfelen of hij wel in de goede zaal van het Concertgebouw zat. Gelukkig maakte de vice-voorzitter van het Verbond aan deze onzekerheid een einde door uiteindelijk toch het eerste programmaonderdeel aan te kondigen: de aanbieding van de speciale jubileumuitgave.

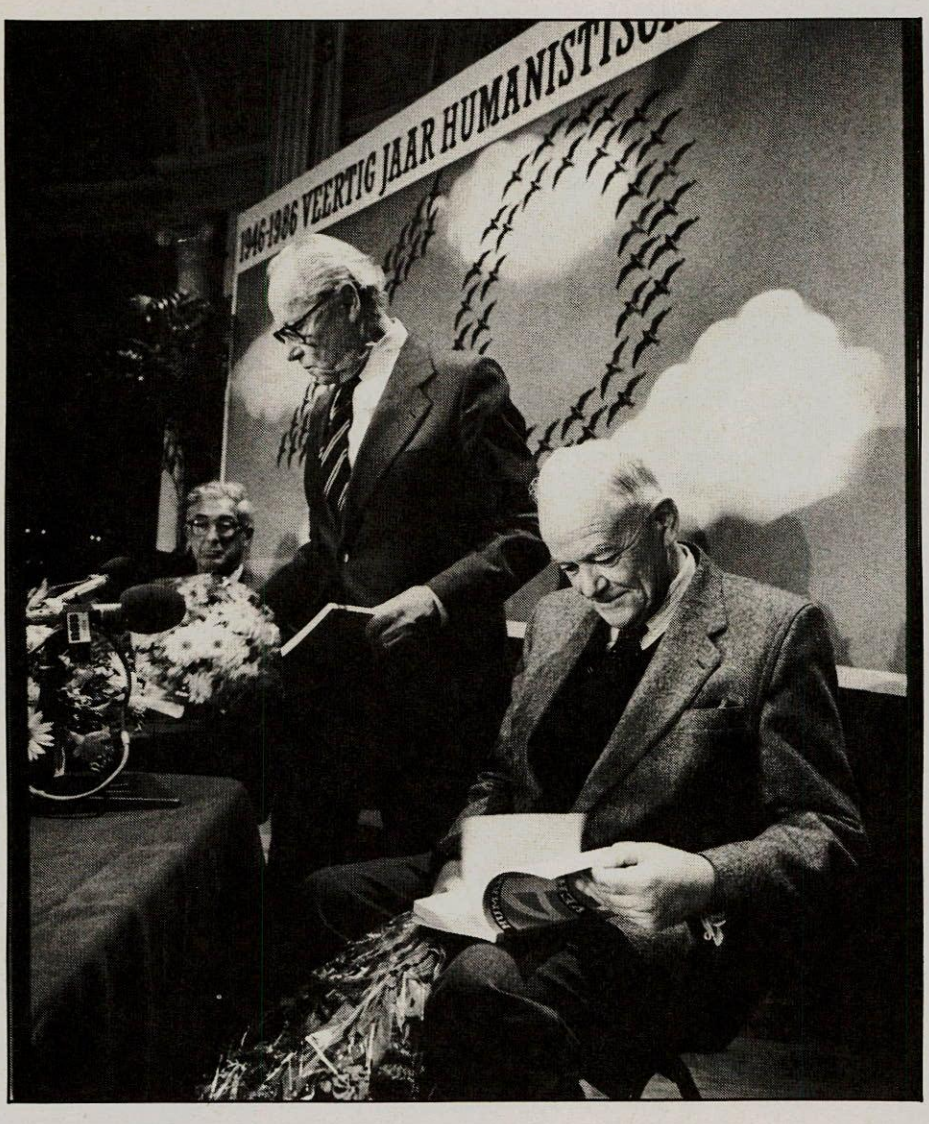

Henk Bonger en Fenco van den Berkhof hebben net het jubileumboek van het Verbond uitgereikt gekregen uit handen van Arie den Broeder. Het boekje is ook aangeboden aan alle nog in leven zijnde HV-leden van het eerste uur. Daarnaast is de jubileumuitgave toegestuurd aan al diegenen waarvoor geen toegangskaarten meer beschikbaar waren. Meer dan 150 mensen moesten worden teleurgesteld.
U kunt het jubileumboek nog in huis halen door 15 gulden over te maken op giro 58 van het Humanistisch Verbond te Utrecht onder vermelding van „Jubileumboekje". Het is ook in de betere boekhandel verkrijgbaar via uitgeverij De Walburg Pers en kost dan *f* 17,50. (ISBN 90-6011-497-3).

Het was aan Arie den Broeder, voorzitter van Socrates, om het boek „De Geschiedenis van het Humanistisch Verbond 1946-1986" uit te reiken aan Fenco van den Berkhof en Henk Bonger, namens alle mensen van het eerste uur. Beiden zijn de enigen nog in leven zijnde mede-oprichters van het Humanistisch Verbond. Hoewel Henk Bonger in zijn dankwoord vond dat hij zich als één der laatsten der Mohikanen niet moet tooien met andermans veren. Want volgens hem waren er slechts drie echte oprichters van het Verbond: Stuiveling, Van Praag en Van den Berkhof.
Henk Bonger schilderde in zijn terugblik op de oprichting van het HV met veel verve hoe de oprichtingsvergadering begin 1946 was verlopen. Er waren zo'n 250 mensen aanwezig op die gedenkwaardige dag in het gebouw van Vrij Nederland. Men hield inleidingen en toespraken, veelvuldig gelardeerd met stemmige muziek en hoogstaande voordracht. Daardoor werd het nogal laat en „keek men verdacht vaak op de horloges". Toch onderkende Henk Bonger die dag als een goed begin: „Het humanisme, voordien gedragen door individualistische intellektuelen, liefst geverseerd in grieks en latijn, diende zich nu aan als een volwaardige levensovertuiging voor mensen ongeacht hun opleiding." Henk Bonger benadrukte aan het eind van zijn korte terugblik dat het een extra rijke inhoud aan zijn leven heeft gegeven om „met zoveel voortreffelijke mensen samen te werken aan de verdieping en verbreiding van een levensovertuiging die de enige in de wereld is, die zich het lot aantrekt van de nu doodzieke godin Rede." „Die weer de enige is," zo besloot Bonger, „die tot verstandhouding oproept aan allen. Zouden de jonge indianen van nu met hún poeiers en pillen willen helpen haar beter te maken? Deze oude Mohikaan hoopt het vurig."

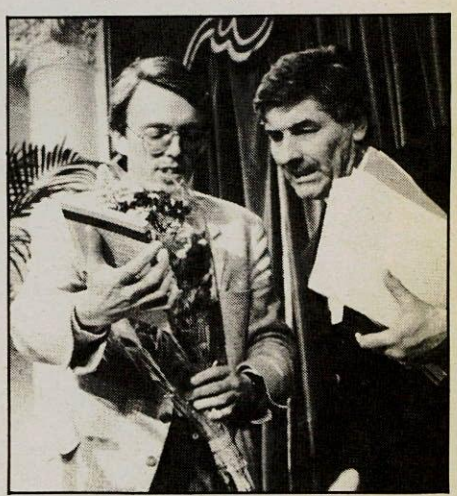

Premier Lubbers kreeg later op de dag het jubileumboek uitgereikt door voorzitter Rob Tielman

ALS JE 15.000 LEDEN HEBT, MOET JE NIET NET DOEN OF JE ER 3 MILJOEN HEBT

In de ochtend van de jubileumdag was een uur uitgetrokken om te diskussiëren over gelijkberechtiging tussen godsdienst en levensbeschouwing. Daarbij ging het dan vooral over de historische en ethische aspekten. Maar het viel niet mee om het daar bij te houden. Met de hete adem van de euthanasie-aktualiteit in de nek en met een forum bestaande uit witgekuifde sociologen en snelgebekte politici moest dit debatje wel uitlopen op een nogal verwarrend programma-onderdeel waarin veel langs elkaar heen werd gepraat, de goede leiding van Arie den Broeder ten spijt.

Het Jubileumboek vermeldt dat in de jaren na 1965 het gevoel overheerste dat het humanisme en het Humanistisch Verbond erkenning vonden bij de kerken. Tijdens de diskussie bleek dat daarmee de vruchten van deze erkenning nog niet automatisch in de schoot van het Verbond vallen. De kerken verzetten zich immers vaak hevig tegen gelijkberechtiging die uit die erkenning zou moeten volgen. Onlangs bleek dat nog eens bij de blokkade die de nog steeds machtige kerkelijke lobby opwierp bij het rechttrekken van de ongelijke verdeling van geestelijke verzorgers in de krijgsmacht.

Professor Dekker, hoogleraar in de sociologie van kerk en godsdienst (en gereformeerd), bevestigde dat er wel degelijk sprake is geweest van diskriminatie van humanisten. „Logisch ook als je als minderheidsgroep moet beginnen en je je plaats moet veroveren." Dekker stelde daarbij vast dat er blijkbaar nu ook nog in ieder geval een gevoel van diskriminatie is.
Hij vroeg zich daarop af waarom er nu nog bezwaar tegen humanisten zou zijn. Dat komt volgens hem voor bij een kleine en oudere groep die nog steeds uitgaat van de theokratische opvatting dat God en de staat hetzelfde zijn en dus streeft naar een christelijke natie.
Professor Thoenes, emeritus hoogleraar sociologie die als humanist in het forum zitting had, poneerde dat het bloed der martelaren het zaad van de kerk is, in deze kontext betekenend dat humanisten ontzettend dankbaar zouden moeten zijn dat er nog wat gediskrimineerd wordt. „Want dan hebben ze nog enige dingen waarvoor ze kunnen vechten. Anders komt het Verbond helemaal nooit meer boven die 15.000 leden uit!"

Twee circuits

De heer Franssen, lid van de Tweede Kamer voor de VVD en belijdend lid van de Hervormde Kerk, was verbaasd over de uitspraak van professor Dekker dat de bezwaren niet meer zo groot zouden zijn. „Ik wou dat wij dat hadden ervaren bij het maken van een wettelijke regeling Gelijke Behandeling. Want toen bleek er uit de hoek van de christelijke politiek nog grote bezwaren tegen gelijke berechtiging." Hij vond het vooral vervelend bij die diskussie dat er een bovenstroom en een onderstroom in diskussie en denken is. In die bovenstroom

is er ogenschijnlijk geen enkel beletsel meer tegen gelijkberechtiging. „Maar zo gauw die gelijkberechtiging zich vertaalt naar effekten op machtsverhoudingen, zien we dat er niets van terecht kan komen. Er is dus een formeel en informeel circuit. En daar zit nogal wat onwaarachtig en onchristelijk onderscheid tussen!!"
Gespreksleider Arie den Broeder stelde dat er weliswaar wettelijk niet wordt gediskrimineerd naar levensbeschouwing. Er is een gelijkberechtiging die zo goed mogelijk wordt gewaarborgd. „Maar er is wel in het optreden van een persoon, een groep, een school nu en dan diskriminerende effekten te zien. In ieder geval voldoende om vast te stellen dat het nog bestaat. Zo zien we nog steeds dat humanistische gedachten over euthanasie, abortus en andere zedelijke kwesties waar humanisten bepaald anders over denken dan katholieken en orthodox-protestanten, nog weinig weerklank vinden." Hij noemde het verzuilde onderwijs, de geestelijke verzorging, de bede in de troonrede, het randschrift op de gulden, het ambtsgebed, het „Bij de gratie gods" in officiële overheidsstukken.

Christendom als uitzondering

Professor Dekker had daar wel een antwoord op. Hij stelde dat deze zaken stammen uit een tijd dat je kon spreken over Nederland als een christelijke natie. „We maken nu de omslag mee dat christendom geen regel maar uitzondering wordt. Bij de scheiding van kerk en staat moet je daar de konsekwentie uittrekken en moet je o.a. geen formuleringen gebruiken waar het grootste deel van de bevolking zich niet in kan herkennen." Deze uitspraak leverde de gereformeerde professor een warm applaus van de zaal op.
Professor Thoenes deed daarbij nog een duit in het zakje door op te merken dat het misschien wel hinderlijk is dat op de rand van de gulden het God-zij-mets-ons staat, maar dat daarentegen op de grotere coupures niets christelijks meer is terug te vinden. Professor Goddijn emeritus hoogleraar in de sociologie van godsdienst en kerk en overtuigd katholiek, bracht weer wat ernst in de diskussie door duidelijk te stellen dat als je die christelijke overblijfselen weg wilt hebben daar vooral aan moet blijven werken. „Dan moet je proberen op politiek nivo zo sterk te worden en dat geldt ook voor het Humanistisch Verbond. Maar als je 15.000 leden hebt, moet je niet net doen of je er 3 miljoen hebt. Dan moet je proberen er 3 miljoen te krijgen. Op grond daarvan kun je dan veel meer macht uitoefenen om iets te bereiken."

CDA-stempel

PvdA-Tweede Kamerlid Roethof, liberaal socialist en humanist, reageerde hierop met de vraag of macht dan het hoogste goed is in de samenleving, en niet overreding. „Je moet proberen invloed te krijgen door argumentatie en je moet die invloed in tolerantie jegens minderheden trachten uit te oefenen. Ik heb persoonlijk de grootst mogelijke bezwaren tegen uw machtsbetoog, dat ook spreekt uit de daden van het CDA. Het CDA dat een minderheid vormt maar niettemin nog steeds bij belangrijke wetten geheel zijn stempel op onze samenleving drukt." Het gaat Roethof een beetje te ver om te zeggen dat humanisten in het geheel niet meer gediskrimineerd worden. „We hebben na de oorlog stap voor stap onze gelijkberechtiging op het gebied van de geestelijke verzorging, praktisch humanisme en dergelijke moeten bevechten. Die 23% van de Nederlandse bevolking die zich humanist noemt, zien we niet weerspiegeld, bijvoorbeeld in de verdeling van de zendtijd. Die is nog steeds een fraktie van wat de konfessionelen ter beschikking hebben."
Gespreksleider Arie den Broeder maakte een einde aan de soms vinnige diskussie met de overweging dat humanisten zich sterk moeten maken door op te komen voor hun belangen en erkenning. „Daarvoor moeten we ook het humanistische volksdeel opwekken om zeer bewust keuzes te maken zodat ze ook herkenbaar worden in de samenleving. Dan nog kunnen zij een minderheid zijn, alhoewel die minderheid al vrij groot is. Eén van de aardige kenmerken van onze demokratische rechtsstaat is dat een demokraat rekening houdt met de wensen en belangen van minderheden. Hij probeert tot zodanige besluitvorming te komen dat minderheden, zich gelukkig kunnen voelen in onze samenleving. De bewegingen die we hier achter de tafel zien, hebben dat bij toerbeurt meegemaakt: socialisten en liberalen, katholieken en protestanten kennen allen hun eigen emancipatiestrijd en zo kent ook de humanist die strijd. Wij willen graag worden erkend als volwaardige medeburgers. En ik hoop dat alle stromingen in Nederland de humanistische woorden van Voltaire kunnen nazeggen: ik ben het volstrekt oneens met wat u zegt, maar ik zal tot de dood vechten voor het recht om het te zeggen."

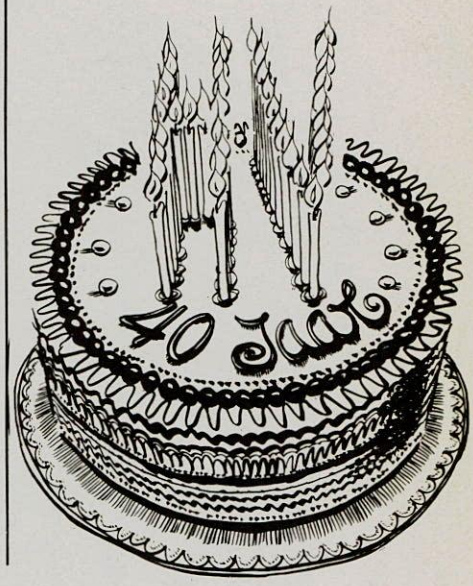

EN DAN NU: MUZIEK!

De vele toespraken en diskussies op de jubileumdag waren gelukkig gelardeerd met korte intermezzo's waarin men even op adem kon komen bij muziek van het Haags Hoorn Trio en het Amsterdams Philharmonisch Trio. Ook was er een optreden van de bekende Drs P. (Zie foto boven) die de ziek geworden Lucia Meeuwsen verving.

DRUKKE WANDELGANGEN MET VELE ONTMOETINGEN

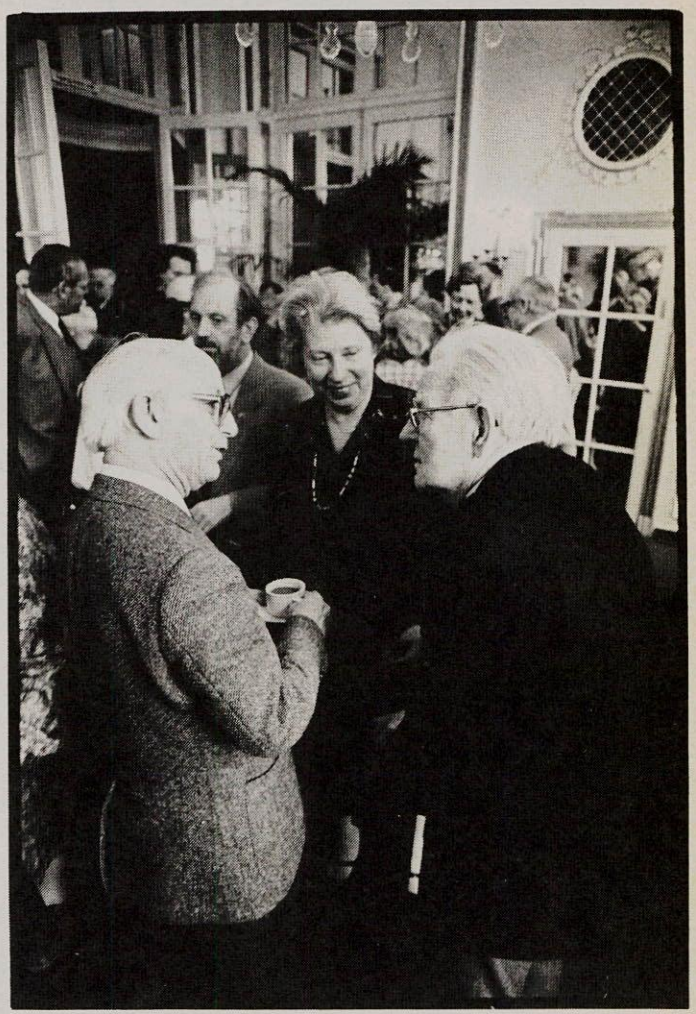

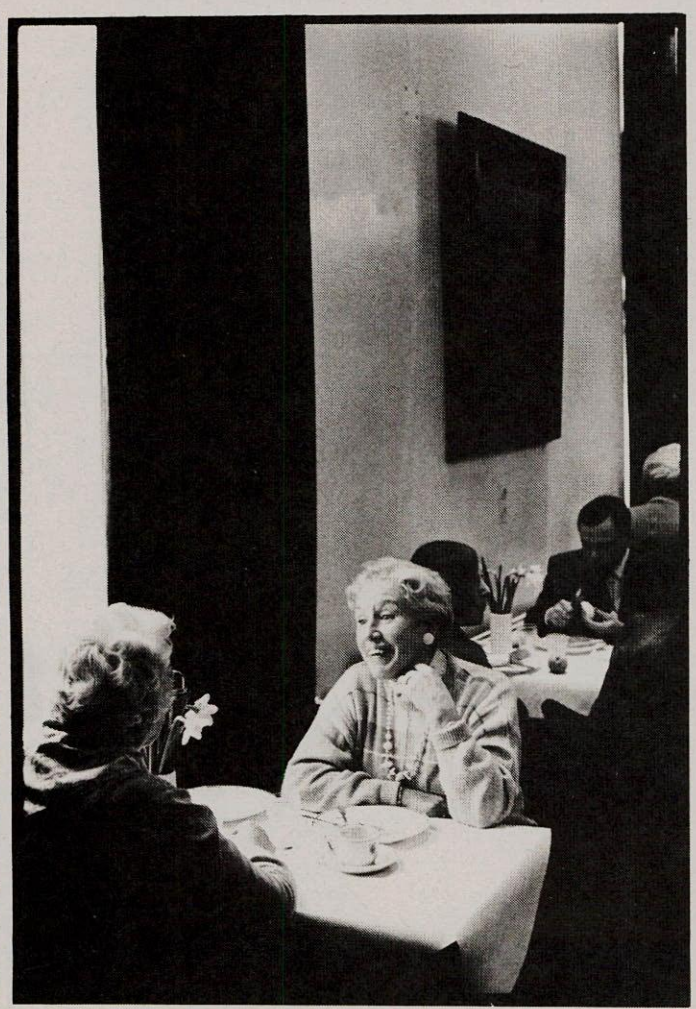

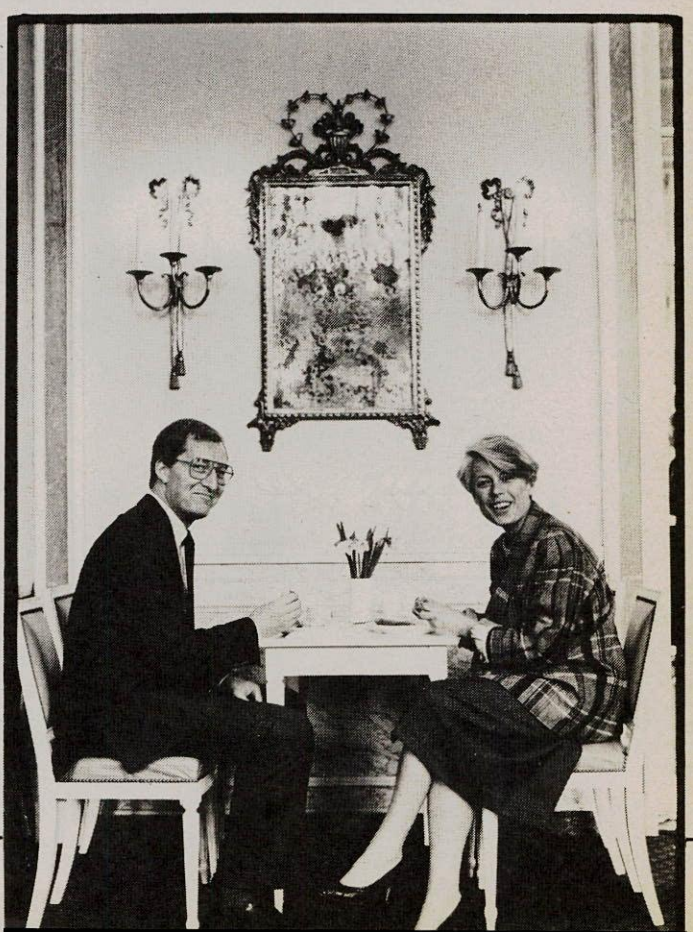

In de middagpauze grepen velen de kans aan om oude bekenden opnieuw te ontmoeten in de sfeervolle wandelgangen van het Concertgebouw.

Terwijl de televisiedienst van het HV in de middagpauze op volle sterkte in de weer was met het maken van opnamen voor de op diezelfde avond uit te zenden Kwartslag-special, mengden zich ook enige bekende gezichten in de drukke wandelgangen van het Concertgebouw. Joop den Uyl (PvdA), Hans van Mierlo (D66) en Ruud Lubbers (CDA) maakten hun opwachting om het jarige Verbond te feliciteren. Ed Nijpels (VVD) arriveerde enige tijd later. De lijsttrekkers van de drie grootste niet-konfessionele partijen kregen ieder afzonderlijk de tijd om een speech te houden. Lubbers, luisterde vooralsnog slechts. Aan hem als minister-president was het om aan het eind van de dag de aanwezigen toe te spreken.
Op het middagprogramma stonden de politieke aspekten van gelijkberechtiging centraal. Het was duidelijk dat daar in de diskussie in ieder geval niet veel van terecht zou komen. Daarvoor was de politieke aktualiteit rondom de euthanasiekwestie te heet. Maar in de afzonderlijke spreektijd riepen de heren lijsttrekkers enige behartigewaardige zaken ten gunste van het Humanistisch Verbond. Zo noemden Den Uyl en Van Mierlo zich nadrukkelijk humanist en erkenden allen dat de humanistische stroming in de Nederlandse samenleving groter is dan 15.000 leden die het Verbond telt.
Helaas had Nijpels zich nauwelijks op zijn speech kunnen voorbereiden. Hij maakte onverwachts zijn opwachting bij het jarige Verbond. Voor de lijsttrekker van de in het nauw verkerende VVD was dit een mooie gelegenheid om zich te verdedigen tegen de kritiek op zijn behandeling van de euthanasiekwestie.
Op de volgende pagina's geven wij een zo volledig mogelijke weergave van wat Den Uyl, Van Mierlo en Nijpels zeiden over het humanisme, het jarige Verbond, gelijkberechtiging en natuurlijk die politieke aktualiteit: de euthanasiekwestie. De redaktie van de Humanist heeft de teksten hier en daar voor de leesbaarheid gestroomlijnd en ingekort.

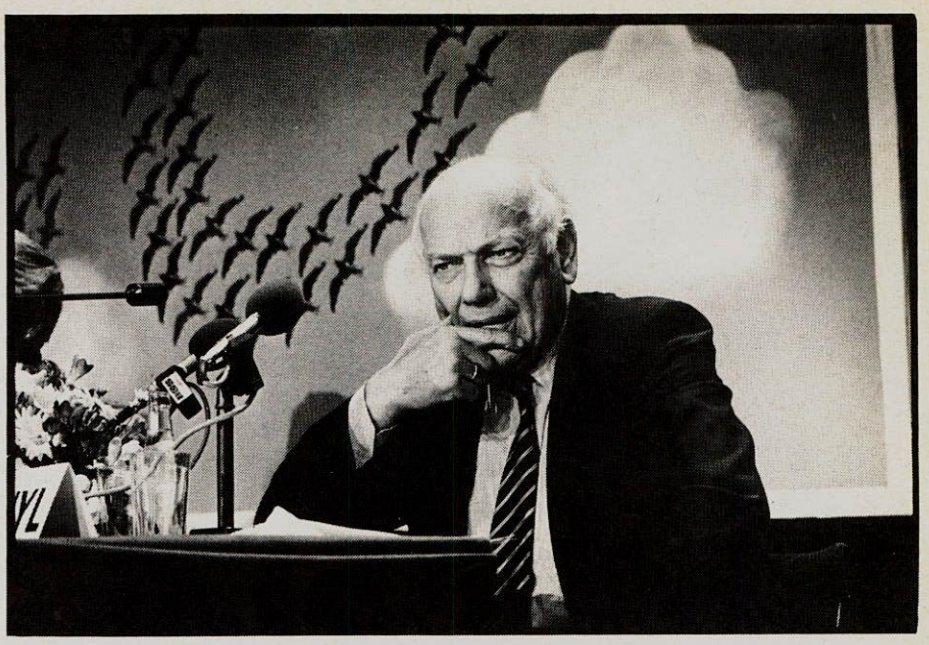

Joop den Uyl:

Ik heb het opereren van het Humanistisch Verbond altijd gezien als strijd tegen vanzelf sprekendheden

Het Humanistisch Verbond is in de 40 jaar van zijn bestaan betrekkelijk klein gebleven in verhouding tot de grote groep van niet aan godsdienst gebondenen in dit land. Van de PvdA uit hebben we dat betreurd. Dat lijkt merkwaardig, maar is het niet. In een eerder beginselprogramma van de PvdA was opgenomen dat de PvdA het waardeerde indien de leden van die partij in de politiek blijk zouden geven van hun motivering, van een inspiratie door godsdienst of levensovertuiging. De beklemtoning van de waarde van godsdienst en levensovertuiging is niet uit de lucht komen vallen. Die was en is voor de PvdA een uiting van een keuze tegen het nihilisme. Een uiting van de opvatting dat mensen hun bestaan en handelen willen en behoren te motiveren. Partikulier, in de samenleving en in de politiek. Een uiting van redelijkheid. In rede ligt verantwoording besloten. Van humanisme dus. Nou heeft de aktiviteit van het HV in de afgelopen 40 jaar zich voltrokken in een kultuur die nog heel sterk door (in elk geval) de organisatorische vormen van het christendom wordt gedomineerd. Op zichzelf heb ik daar geen bezwaar tegen, mits niet onder valse vlag wordt gevaren. De strijd van de PvdA tegen alle vormen van verzuiling in de afgelopen jaren, was strijd tegen situaties waar het etiket de inhoud niet meer dekte. Een strijd tegen overgeleverde strukturen in bijvoorbeeld onderwijs, gezondheidszorg, welzijn, waar een protestants of katholiek stempel werd gedrukt op mensen die daar zelf niet voor hadden gekozen.
En als u mij vraagt naar een samenvatting van het funktioneren van het Humanistisch Verbond in de afgelopen periode, dan is mijn stelling dat het Humanistisch Verbond in sterke mate heeft bijgedragen tot een uitzuivering in de samenleving. Tot het verwijderen van valse etiketten. Het HV heeft gefunktioneerd in het opkomen tegen automatisme in wetgeving en rechten, subsidiebeleid en politiek handelen waarop bedoeld en onbedoeld werd gewerkt met een vanzelfsprekendheden van die dominantie van protestantse en katholieke organisatievormen. Ik vind dat dat ertoe heeft geleid dat veel van de samenlevingsverhoudingen in ons land zuiverder zijn geworden. Al is veel onzuiverheid in ons land overgebleven en er dreigen nieuwe onzuiverheden.

Eén voorbeeld dat de heer Lubbers en mij nog goed in het geheugen ligt. Toen in 1973 kabinet-den Uyl besloot om de bede uit de troonrede weg te laten, gebeurde dat door een kabinet dat in meerderheid bestond uit belijdende protestanten en katholieken. Maar het kabinet zag het weglaten van de bede als een uiting van zuiverheid. Van meer respekt tegenover christenen en niet-christenen beide. Niemand verplichten tot iets waar die niet in vrijheid voor kiest. Dat is de grondslag van tolerantie en dat behoort ook de grondslag van de organisatie van de samenleving te zijn. Soms denk ik dat iets van die gewonnen zuiverheid weer verloren dreigt te gaan. In christelijke én in niet-christelijke kring bestaat soms een te lage behoefte om bestaande machtsstrukturen te ontzien en zich bij voorbaat neer te leggen bij wat gepresenteerd wordt als een uiting van christelijke reden of kultuur, of de vanzelfsprekendheid van een niet-christelijke zeden of kultuur. Ik heb het opereren van het Humanistisch Verbond altijd gezien als een strijd tegen vanzelfsprekendheden, als een strijd van bewustmaking en bewustwording. Maar die strijd is allerminst voltooid. En ik heb me er niet aan kunnen onttrekken dat met name in het euthanasiedebat van afgelopen maanden en weken de neiging tot herstel van het automatisme weer te bespeuren valt.

Optornen tegen hegemonie

Het gaat dus vandaag en in de komende jaren om gelijkberechtiging op grond van levensbeschouwing, het gaat om het bestrijden van ongelijkheid in behandeling. De grondwet is daar in het fameuze eerste artikel volstrekt helder over. De grondwet acht diskriminatie op welke grond dan ook niet toegestaan. En nu denk ik dat het inhoud geven aan die gelijke berechtiging op grond van levensovertuiging in de konkrete verhoudingen in ons land nog altijd betekent – niet uitsluitend maar wel in hoofdzaak – optornen tegen de hegemonie op tal van terreinen van historische, van overgeleverde protestantse en katholieke organisatievormen, van groepsverbanden. En het opkomen voor het gelijke recht, gelijkberechtiging van humanistische aktiviteiten, als het opkomen voor niet een onderdrukte, maar wel vaak een over het hoofd geziene en verwaarloosde minderheid.

Gelijke behandeling

Ik vind het zo gezien in hoge mate te betreuren dat nadat het kabinet-van Agt het voorontwerp van wet gelijke behandeling had gepubliceerd, het kabinet-Lubbers niet is toegekomen aan het indienen van een wetsontwerp. Ik ontken niet de ingewikkeldheid van de problematiek. Zeker niet het moeilijke probleem van de strijd tussen grondrechten. De mogelijkheid dat grondrechten grondrechten beperken. Maar ik vind het wel een testimonium paupertatis (bewijs van onvermogen red.) dat de afgelopen jaren de Kamer geen gelegenheid heeft gekregen om zich aan de hand van een wetsontwerp daarover uit te spreken. We weten allemaal dat het moeilijkste deel van de problematiek dat wetgeving van gelijke behandeling te maken heeft met de positie van de homoseksuelen in onze samenleving. Ik kan niet nalaten te zeggen hoezeer ik ervan overtuigd ben dat een verdergaande wettelijke bescherming van hun recht en hun positie in de Nederlandse samenleving geboden is.

Het zal ook duidelijk zijn dat ik het niet aanvaardbaar vind dat bij het hanteren van subsidieverdeelsleutel uitsluitend of overwegend wordt afgegaan op het aantal leden van het Humanistisch Verbond of van humanistische organisaties. Omgekeerd gaat het natuurlijk ook niet aan, om al degenen die géén prijs stellen om als kerkelijk te worden aangemerkt tot de schare van de humanistische organisatie te rekenen. Reëel zou mij lijken om de middenweg te bewandelen en om voor de verdeling van de subsidies voor geestelijke zorg, de strijdkrachten, gevangenissen, de bejaardentehuizen, levensbeschouwelijke radio en tv-zendtijd, rekening te houden met het feit dat sfeer en benaderingswijze van het Humanistisch Verbond en van humanistische organisaties in hoge mate tegemoetkomen aan een brede maatschappelijke behoefte.
In het verlengde daarvan menen we ook dat het gegeven van de kerkelijke gezindte uit bevolkingsboekhouding zou dienen te verdwijnen. Het is zeer oneigenlijk dat de staat zich hiervan bedient. De staat is er niet om kerkelijke gezindte te registreren, laat staan te administreren. Nu denk ik dat het aan de kwaliteit van kerkelijke en deze beschouwelijke organisaties ten goede komt als ze niet aanleunen tegen dit soort staatsaktiviteiten. Het Humanistisch Verbond gaat er vanuit dat levensbeschouwelijke pluriforme instellingen voor onderwijs, gezondsheidszorg en welzijn als basisvoorzieningen moeten gelden en konfessionele voorzieningen als aanvullende, nooit een regionale monopoliepositie mogen houden.
Het jongste kongres van de PvdA heeft een uitspraak gedaan die min of meer in de richting van de laatste stelling: geen monopoliepositie voor konfessionele scholen, kan worden beschouwd. Zo'n uitspraak zou kunnen worden uitgelegd als strijdig met volstrekte gelijkheid van bijzonder en van openbaar onderwijs. En om die reden heeft het partijbestuur een kongres ook die uitspraak ontraden. Maar er kan denk ik tussen voorstanders van openbaar en bijzonder onderwijs ook overeenstemming bestaan dat monopolieposities als zodanig ongewenst zijn. Bij het ontstaan van monopolieposities dient naar mijn opvatting het gemeentebestuur het overleg te starten om de mogelijkheid van openbare bestuursvorm te onderzoeken. Vermijd monopolieposities. Daarop zouden naar mijn oordeel partijen in ons land zich kunnen en moeten verenigen. Geen opvlammende schoolstrijd, wel elkaar vinden in het vermijden van monopolieposities.

Zelfbeschikkingsrecht niet alleen individuele zaak

Ik kan vandaag niet voorbij gaan aan wat ons deze dagen zo zeer beroert: de wettelijke regeling van de euthanasie, de dood op uitdrukkelijk verzoek. Het zal u niet verbazen dat ik de gang van zaken buitengewoon betreur. Er is in ons land verwarring en rechtsonzekerheid ontstaan rondom de positie van patiënten, artsen en verpleegkundigen. Het beëindigen of ten minste verminderen van die rechtsonzekerheid vereist wetgeving. Het uitzicht daarop is voorlopig verduisterd. Ik betreur dat omdat de hulp aan mensen in uitzichtloze noodsituaties die daar dringend om verzoeken een recht en het inwilligen van die hulp een plicht kan zijn. Ik weet dat in de sfeer van Het Humanistisch Verbond het principe van zelfbeschikkingsrecht van de menselijke persoon daarop als uitgangspunt van wetgeving wordt bepleit. Ik aanvaard dat. Ik acht dat ook hanteerbaar maar ik maak daar toch een kanttekening bij. Namelijk dat dat zelfbeschikkingsrecht dat ik respekteer, in z'n uitoefening nooit een volstrekt geïsoleerde of individuele zaak kan zijn. Omdat immers leven en dood en de beschikking daarover gevolgen heeft voor andere mensen. Ik geef u in dat verband een citaat van een engelse dichter uit de 16de eeuw: Any men's death diminishes me, because I am involved in mankind. And therefore never send a no for whom the bell tolls it tolls for you. Ik vertaal: de dood van ieder maakt mij geringer. Want ik behoor tot de mensheid. En vraag daarom nooit voor wie de klok luidt. Ze luidt voor jou. Ik zeg dit als een persoonlijke uiting en een persoonlijke formulering van de manier waarop ik mijn humanisme en agnosticisme beleef. Ik heb respekt voor het heel konkreet regelen van de euthanasie. Maar weet dat humanisme betekent dat mensen in hun daden altijd anderen beïnvloeden en anderen raken. □

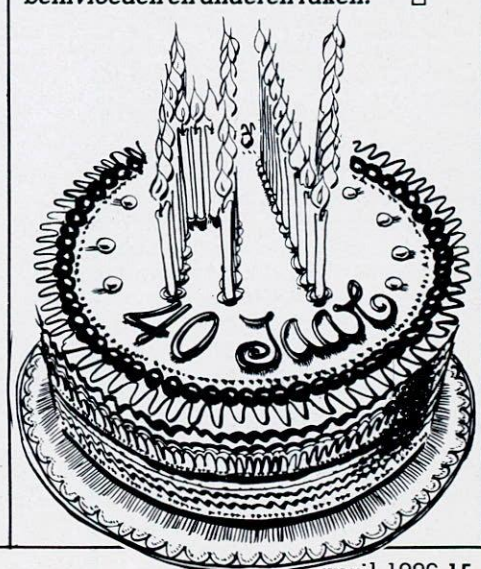

HOE HET HV ZIJN JUBILEUM VIERDE

Hans van Mierlo:
PvdA en VVD zien elkaar als rituele tegenstanders

Ik ben u en uw bestuur zeer erkentelijk voor het feit dat u mij in de gelegenheid heb kunnen stellen mijn gelukwensen aan te bieden bij uw 40-jarig bestaan. Ik moet eerlijk toegeven dat die erkentelijkheid alleen nog maar groter kan worden doordat ik aan het humanisme te danken heb dat ik mijn kollega-lijsttrekkers nog eens te spreken krijg.
Toen ik mij afvroeg hoe ik mij persoonlijk verhield tot het woord humanist, schoot mij het antwoord te binnen dat iemand gaf toen hem naar zijn geloof werd gevraagd, en hij zei: ik ben agnost maar ik doe er niks aan. Dat is bij mij dus ook het geval. Ik ben humanist maar ik doe er niks aan. Dat wil zeggen: niet op die manier waarop men aan iets kan doen door zich te bundelen en zich te verenigen. Toch denk ik soms: ik doe er een hoop aan. Als ik kijk naar uw doelstellingen en de geest die spreken uit uw programma, en ik vergelijk dat met de doelstellingen en de geest die spreken uit het programma van mijn partij, dan kan ik alleen maar zeggen dat er ontzaglijk veel overeenkomsten zijn. Ik ben me dat deze dagen ook weer bewust geworden in die diskussies over euthanasie waarvan toch eigenlijk het meest belangrijke element is het gedachtengoed er achter: het niet willen opleggen van eigen normen, het zo maximaal mogelijk vrijheid geven van het individu binnen een door een maatschappij gekonditioneerd zelfbeschikkingsrecht. Ik heb mij afgevraagd waarom deze diskussie over dit uiterst precaire maar ook zo belangrijke vraagstuk wederom als eerste in Nederland is begonnen. Ik gebruik expres het woord wederom, omdat er een merkwaardige parallel ligt met de abortusdiskussie die 20 jaar geleden begon. Toen wij begonnen met D66 op te richten, hebben we na vreselijk lang nadenken besloten de zin in het programma op te nemen dat de mogelijkheid van een zekere wettelijke basis voor abortus in de diskussie moest kunnen komen.
Dat deden we al met dat gevoel: misschien komt er dadelijk wel een bliksemstraal die ons vernietigt. Er werd fel op gereageerd, er werd onmiddellijk ook aangevoerd dat Nederland als eerste land iets ging doen en dat in het buitenland men dat heel raar zou vinden. Dat het alle mogelijke effekten zou hebben. Dat werd als argument gehanteerd. Het merkwaardige was dat dat ook zo was. Het buitenland reageerde tegelijkertijd met angst en verontwaardiging én geïnteresseerd. Want men herkende het probleem. Het merkwaardige was dat het buitenland tenslotte eerder wetgeving had op dit punt dan wij. En ik vraag me nu af of precies hetzelfde nu weer gaat gebeuren. Want opnieuw speelt het buitenland mee, opnieuw is Nederland het eerste land dat dat taboe doorbreekt. En weer opnieuw beginnen de tekenen van herkenning in het buitenland. Ik vraag me af of het weer zo zou gaan dat wij het eerste het taboe doorbreken en vervolgens het laatste zullen zijn die het regelen. Waarom zou Nederland dan toch dat eerste land zijn op dat soort punten?

Het onzichtbare CDA

Misschien hebben we dat ook aan het CDA te danken. Die hoge konfessionele konsentratie in het politieke denken hier in dit land die juist die behoefte van het doorbreken van het taboe oproept. Ik kom hier aan die specifieke politieke positie die het CDA heeft. En ook de, ik zou haast zeggen, de vrij unieke positie die D66 weer heeft ten aanzien van het CDA. Ik vind het fijn dat ik dat nu kan doen in de nabijheid van de minister-president die van mij weet dat ik een grote bewondering heb voor de manier waarop hij het kabinet leidt, waarop hij ook wat ik dan noem de zichtbare winkel van het CDA leidt. Maar ik heb er al een keer eerder op gewezen, er ligt met het CDA een probleem dat niet aangeduid is alleen met het zichtbare CDA: dat is het hele onzichtbare CDA.

Onafgebroken aan de macht

Wat in 70 jaar is opgebouwd, is dat die partij onafgebroken aan de macht is geweest – als ik tenminste de KVP als voorloper van het CDA er bij optel. Dat is een absoluut unieke situatie voor West-Europa. En je kunt ook wel begrijpen wat dat betekent als je 70 jaar lang de kans hebt om bij al die benoemingen aanwezig te zijn, in een majeure positie. Van de rechterlijke macht bij de departementen in de militaire sektor, de burgemeesters, maar vooral de werelden van het onderwijs en van de volksgezondheid. Ik zeg dat eigenlijk vooral analyserend en niet vijandig. Ik zeg dat dat een in zichzelf onbezonnen situatie is. Niet macht is ongezond, maar vanzelfsprekendheid van de macht. Daar is op den duur iets mee mis. De kruciale vraag die wij ons mogen stellen is: kun je nou die partij blameren dat die die macht uitoefent en pakt, als de macht op een schoteltje wordt aangeboden. En mijn antwoord is dat je dat die partij niet kwalijk kunt nemen. Dat zou denk ik iedere partij doen. Hier in de kring van, laten we zeggen niet-konfessionelen, moeten we ook daarom die vraag stellen hoe het dan kan. Wie dat dan op een schoteltje aanbiedt. Mijn analyse – ik bied dat graag aan aan mijn kollega-lijsttrekkers van de PvdA en de VVD – mijn analyse is dat dat mogelijk is door die historisch gegroeide, maar als je terugkoppelt naar het uitgangspunt bijna a-historische positie die traditioneel de PvdA en de VVD ten opzichte van elkaar innemen. Ze zijn – geboren uit de 19e eeuw met een opdracht om de macht te demokratiseren – elkaars rituele tegenstanders geworden en zijn ze de polen waartussen de politieke diskussie zich beweegt.

PvdA, VVD en CDA samen

Als de een a zegt, zegt de ander min a, zo geven ze elkaar identiteit. Met alle recht om dat te doen overigens.
Bij de gratie van die opstelling is die vanzelfsprekendheid van die continue macht van het CDA mogelijk (...).
Door deze opstelling wordt het mogelijk dat wat in zichzelf voor een maatschappij niet gewenst is. Ik bedoel dan niet

dat het konfessionele een ongewenst element zou zijn. Ik bedoel de situatie van de vanzelfsprekendheid die er is ontstaan. Mijn stelling is dat, zolang het CDA altijd twee keuzes kan maken en de PvdA en de VVD ieder maar één – en dat is altijd het CDA – zolang dat zo is, blijft dit zo. Ik zeg niet (en zeker niet op korte termijn) dat het PvdA en de VVD en D66 moeten regeren. Ik zeg dat het moet kunnen. En dat het frustrerende zit in het feit dat het niet kán.
Wordt het geen tijd dat deze twee partijen zich eens gaan bezinnen over de rol die ze ten opzichte van elkaar spelen en de gevolgen die dat weer heeft voor de hele politieke machtsstruktuur van dit land. Ik wens u allen toe dat deze vraag ruim voor uw gouden jubileum over tien jaar een bevredigend antwoord heeft gekregen. □

Ed Nijpels:
Ik heb als politikus te maken met politieke feiten

Ik moet u zeggen dat het voor mij toch een wat vreemde ervaring is om te spreken voor het Humanistisch Verbond. Ik heb in de jaren dat ik nog geen fraktievoorzitter was op een groot aantal terreinen kontakt gehad met het Verbond over alle onderwerpen die u voortdurend bezighouden. En dat maakt eigenlijk dat ik voordat ik hier naar toe ging, mezelf eens heb afgevraagd, hoe dat nou funktioneert in zo'n VVD-fraktie waar we humanisten hebben, en hervormden, gereformeerden en katholieken. Het antwoord op die vraag heb ik gevonden in een artikel van Rob Tielman in 1983 in het blad Rekenschap. Hij schreef daarin dat het HV niemand wil claimen maar stelt die menselijke keuzevrijheid en de gelijkwaardigheid centraal. Ik denk eigenlijk dat dat de verklaring is waarom er, als er gesprekken plaatsvinden tussen liberale vertegenwoordigers en HV, ik kan vaststellen dat er zelden sprake is van principieel verschillende inzichten in belangrijke politieke kwesties. Juist dat – en ik vind het voortreffelijk geformuleerd dat het HV niemand wil claimen maar die menselijke gelijkwaardigheid centraal wil stellen, die keuzevrijheid ook een rol wil geven – zijn ook in belangrijke mate de uitgangspunten van mijn partij.

Veel minder scherp

Daarom geloof ik ook dat als je praat over de verschillen die zich dan van tijd tot tijd kunnen voordoen dat er dan geen verschil van mening is over marsroute die zou moeten gevolgd, maar dat het veel meer de vraag is hoe snel die route moet worden bewandeld. In hoeverre hou je rekening met wat in het politieke krachtenveld nog meer gebeurt. Het is ook opvallend dat uit datzelfde artikel van Rob Tielman bleek dat er ook in kerkelijke kring groepen zijn die grote verwantschap kennen met de humanistische idealen, dat dat tussen de 10 en 20 procent is. Dat betekent dat de tegenstelling (waar u overigens niet schuldig aan bent, maar waar u zich ook dikwijls tegen teweer moet stellen) tussen humanisme, de humanistische uitgangspunten en dat wat van tijd tot tijd ook in kerkelijke kring wordt gedacht, veel minder scherp is dan dikwijls wordt voorgesteld. Wat mijzelf opvalt, als ik als katholiek en als liberaal daar tegenaankijk, is dat ik iedere keer weer de indruk heb dat geloofsovertuigingen zich essentieel onderscheiden op het punt van het humanisme daar waar het gaat om de wijze waarop aan andere mensen de ruimte wordt gegeven om hun eigen leven naar eigen inzichten in te richten. Vandaar ook die menselijke keuzevrijheid in uw idealen voorop, vandaar ook die gelijkwaardigheid.

Historische vergissing

Dat verschil in tempo waar ik het over had, is eigenlijk ook deze week naar voren gekomen in die kwestie waarvan we zo deftig met elkaar hadden afgesproken dat die niet in de partij-politieke strijd mocht worden betrokken. Het onderwerp van de euthanasie. Die diskussie is er toch gekomen. Ik vind zowel vanuit mijn eigen geloofsovertuiging maar vooral ook vanuit mijn liberale gedachtenwereld, de manier waarop de diskussie is gestart (door een uitlating van een lijsttrekker van het CDA waarin het voorstel van D66 een historische vergissing werd genoemd) een verkeerd uitgangspunt.
Niet omdat ik betwist dat er grote verschillen van mening kunnen bestaan, niet omdat ik niet inzie dat er binnen onze Nederlandse bevolking volstrekte gebrek aan overeenstemming bestaat over de noodzaak van welke regeling. Maar wel omdat ik vind dat je het standpunt van andere mensen van gelovige mensen maar ook van humanisten – die in geweten tot een afweging zijn gekomen en die na die overweging van mening zijn dat in deze kwestie de wettelijke regels zouden moeten worden gewijzigd c.q. zouden moeten aangepast – dat het niet juist is zo'n diepdoorleefde overtuiging te betitelen als een historische vergissing.
Niet dus omdat ik een partij het recht ontzeg om er zo over te denken. Wel omdat ik vind dat je daarmee mensen geweld aandoet, die ook met deze kwestie worstelen. Want het denken en praten over zaken van leven en dood, zaken van diskriminatie is natuurlijk niet alleen maar voorbehouden aan mensen met een geloofsovertuiging. Is niet alleen maar voorbehouden aan mensen die zelf in sterke mate over deze kwestie vanuit hun geloofsovertuiging tot een politiek oordeel komen.

Leg dat maar eens uit

Bij het thema euthanasie staat bij ons als VVD voorop een kombinatie van het zelfbeschikkingsrecht van de mens gekoppeld aan de beschermwaardigheid van het menselijk leven. Ik zou er nog eens op willen wijzen dat het voorstel destijds van mijn fraktiegenote Cappijnne van de Coppello die onaantast-

baarheid van het menselijk lichaam is vastgelegd in de grondwet. En juist dat vastleggen van die onaantastbaarheid van het menselijk lichaam, die kent ook uiteraard zijn pedant daar waar het gaat om het zelfbeschikkingsrecht, het is daaraan gekoppeld, vloeit daar uit voort of gaat daar aan vooraf, en vandaar ook dat de stelling dat het zelfbeschikkingsrecht in Nederland niet zou zijn erkend, in mijn ogen niet opgaat. Zij het dat ik het politiek koppel aan de vraag van de beschermwaardigheid van het leven. Dan zult u, als ik nu zou stoppen, dan zult u zeggen, ja een aardig verhaal maar leg dat van vorige week dan toch nog maar eens uit. En u knikt ja zie ik, dus ik zal dat nu gaan uitleggen.

Kabinetskrisis

Dit is overigens de eerste keer dat ik daar de gelegenheid voor krijg dus, in dat kader ben ik het HV ook dankbaar voor deze gelegenheid. De situatie was dat er een initiatief-voorstel in de Tweede Kamer aanhangig was. Een initiatief-voorstel dat de afgelopen jaren zo fundamenteel gewijzigd is dat we in feite kunnen spreken van een kapstok aangeboden door mevr. Wessel-Tuinstra waar inmiddels een kompleet nieuw wetsontwerp aan opgehangen is. De VVD-fraktie was en is nog steeds van mening dat het wetsontwerp van mevr. Wessel-Tuinstra de voorkeur verdiende boven de proeve van het kabinet. Waarom? Omdat wij vinden dat onze uitgangspunten: zelfbeschikkingsrecht, beschermwaardigheid, zorgvuldige procedure en gewetensvrijheid, het beste in het voorstel van mevr. Wessel-Tuinstra naar voren kwamen. Er was dus de mogelijkheid geweest als de VVD door was gegaan, dat bij een eindstemming het voorstel van D66 een meerderheid had gekregen. Er zijn voor mij een aantal overwegingen geweest om uiteindelijk het voorstel te doen zoals dat vorige week is gebeurd en te proberen daarmee een bredere consensus als het gaat om euthanasiewetgeving, te bewerkstelligen.

Ik besef daarmee heel goed – en ik heb dat politiek risiko bewust genomen – dat dat ook in mijn eigen partij zou leiden tot kommentaar en kritiek. Ik vind dat ook terecht, omdat mensen die na afweging tot het standpunt zijn gekomen dat die er ook recht op hebben om duidelijkheid te krijgen, en dat die er ook recht op hebben om vast te houden aan hun eigen standpunt. Maar als ik voor de keuze sta dat de weg naar euthanasiewetgeving in ons land alleen maar kan lopen via een kabinetskrisis, dan zeg ik u, u die ook overtuigd bent van de noodzaak van wetgeving op dit terrein, dan moet het ook voor u duidelijk zijn dat die weg uiteindelijk niet zal leiden tot verantwoorde wetgeving zoals u en ik die wensen.

Verkeerd dreigement

Meneer De Uyl staat te trappelen zoals gebruikelijk, maar hij moet toch nog even luisteren. Het was duidelijk dat op dit punt bij de stemming over het initiatiefontwerp van Wessel-Tuinstra er een onaanvaardbaar van het kabinet was gekomen. U en ik delen naar alle waarschijnlijkheid de mening dat dat – zeker daar waar het gaat om het parlementaire recht van initiatief – een verkeerd dreigement zou zijn geweest. Maar de vraag is wel – zeker als het gaat om een onderwerp waarvan de grote minderheid in de Tweede Kamer vond dat er nog niet zorgvuldig genoeg was geprocedeerd – of uitstel van wetgeving (en het gaat om uitstel van maanden) afbreuk doet aan je principiële overtuiging.

Ik kan het niet genoeg benadrukken: de principiële overtuiging van de VVD, de opvattingen die we op dit terrein hebben, die hebben we uitgedragen in de Kamer. Maar ik vind ook dat politiek-verantwoordelijken de moed moeten hebben om in bepaalde situaties te konstateren dat wetgeving alleen maar op een wijze tot stand zou zijn gekomen die uiteindelijk ertoe zou hebben geleid dat wij in Nederland op dit punt de komende jaren geen euthanasiewetgeving zouden hebben gekregen. Ik vind het verkeerd als het parlementaire recht van initiatief op deze wijze wordt beschadigd, wordt onderuitgehaald. Maar ik heb als politikus te maken met politieke feiten en ik heb op basis van politieke feiten een afweging te maken. Die afweging was voor ons duidelijk. Het is mijn overtuiging dat verantwoorde wetgeving met deze opstelling, ondanks de grote moeite die ik ook zelf heb met de gang van zaken, daarmee dichterbij is gekomen. □

Diskussie vanachter de tafel

Nadat de lijsttrekkers van de drie grootste niet-konfessionele partijen ieder hun speech hadden afgestoken, diskussieerden zij nog even onder leiding van Anneke Krijnen door over de perikelen rondom de euthanasie-wetgeving. Maar nieuwe invalshoeken leverde dit niet op. Den Uyl vond het „buitengewoon bedenkelijk" dat Lubbers blijkbaar met een krisis in het kabinet had gedreigd.

Nijpels benadrukte nog eens dat hij in de eerste plaats politikus is en alleen rekent met politieke feiten. En Van Mierlo kon nog even mooi verduidelijken wat hij bedoelde met die vanzelfsprekendheid van de konfessionele macht. Over de in het programma vermelde gelijkberechtiging ging deze korte diskussie al lang niet meer.

Ruud Lubbers:
De grote waarde van humanisme ligt in strijd tegen nihilisme

Het is de moeite waard om alle beschikbare krachten in te zetten tegen een stuk groeiend nihilisme. Ik denk dat daar een grote waarde ligt van de humanistische stroming, van de humaniustische levensovertuiging en van uw inzet. De Europese beschavingsgeschiedenis kent enkele komponenten; daarvan is de humanistische komponent een belangrijke. Als wij willen voorkomen, dat die Europese beschavingsgeschiedenis teveel zichzelf gaat reduceren tot een nihilistische houding, dan denk ik dat het humanisme daar ook een aandeel in te leveren heeft, net als andere overtuigingen.

Kommissie

Ik heb met waardering kennis genomen van de goede gesprekken tussen het Humanistisch Verbond en de kerken. En binnenkort zijn wij zover, dat wij, na nogal wat voorbereidend werk, een kommissie installeren die vanuit het principe zich ook over de uitwerking moet gaan buigen: Wat kunnen wij doen aan gelijkberechtiging en voorwaarden-scheppend beleid? Uit de uiteenzetting hier eerder vanmiddag blijkt, dat er een interessante beweging aan de gang is. Enerzijds beluister ik vanuit het humanisme protesten tegen bevoorrechting van kerken, voor wat bepaalde voorwaarden betreft van het funktioneren in de samenleving. En van de andere kant een pleidooi om toch ook minieme voorwaarden aangereikt te krijgen. Die passen in het straatje van het kabinet, dat graag bewegingen die willen werken vanuit levensovertuiging, tegen het nihilisme in, wil ondersteunen. Ik denk dat hier een interessante harmonisatie uit tevoorschijn kan komen. Dan komt de vraag die door beide stromingen onder het oog gezien gaat worden: wat is de verhouding met de staat! Nu niet meer alleen de verhouding kerk en staat, maar ook wat is de verhouding tussen bewegingen op basis van een levensovertuiging en de staat? Het zou veel te lang worden om daar diep op in te gaan, maar ik verheug mij erop, dat die diskussie nu pluriform gevoerd gaat worden, vanuit verschillende invalshoeken.

Peccei

Ik ken talrijke humanisten , die gewerkt hebben en nog werken vanuit een christelijke traditie. Ik zat zondagavond hier aan te werken en tegelijkertijd had ik een ander boeiend boek voor mij liggen, van een Japanse Boeddhist en van Peccei, de man die we nog wel kennen van de Club van Rome. En Peccei, zegt in dat boek: „het is voor mij toch belangrijk, de betekenis van de humanist Teilhard de Chardin". Teilhard de Chardin was een Jezuïet – ik ben er zelf ook nogal door gevormd – en hij noemt moeiteloos „de humanist Teilhard de Chardin". En dat brengt mij tot mijn volgende punt. Waar zit de kern naar mijn gevoel? Ik denk dat als men, diegenen die zich verwant voelen met de humanistische geestelijke stroming, de vraag stelt: „Bent u anti-godsdienstig, bent u a-godsdienstig of bent u juist godsdienstig? " en we zouden die enquête-resultaten vergelijken met de vraag: „Bent u anti-kerks, staat u neutraal tegenover dat instituut, bent u tegen de kerk en het klerikalisme?" Dan krijg je totaal andere antwoorden. Anders gezegd, ook binnen kerken en mensen die zich met kerken verwant voelen, is er een voortdurende ontwikkeling geweest in de geschiedenis en nu vandaag aan de dag nog, om een wal op te werpen tegen machtsstrukturen, die verborgen kunnen zitten en soms zichtbaar worden in kerken. Die zich kunnen verzetten, en dat krachtig kunnen doen, tegen allerlei vormen van obskurantisme, duistere machten, bevriezingsprocessen omdat de macht er is voor de macht. En ik denk dat het zich afzetten tegen het klerikalisme daar een uitdrukkingsvorm van is. Anders gezegd, en daar wil ik dan ook getuigenis van afleggen, het humanisme heeft ook voor de kerken en de godsdienstige ontwikkelingen een geweldig positieve betekenis gehad. En ik hoop dat dat ook door kan gaan.

Goede rol

Het is mijn vaste overtuiging, dat gegeven nu eenmaal dat stromenland dat we hebben in de Nederlandse politiek, het humanisme een goede rol gespeeld heeft en verder een goede rol kan spelen. Naar de liberale partijen, daar waar die een neiging zouden hebben om het individuele element teveel te vertalen in individualiseringstendensen zonder de verantwoordelijkheid van de mens ten opzichte van de ander. Ik denk dat de humanist daar een korrigerende invloed op heeft. Een stimulerende, maar ook een korrigerende invloed. Ik denk ook ten aanzien – ik zeg het ronduit – van de sociaal-demokratie: vanuit de maatschappelijke analyse die eraan ten grondslag ligt, en de onderwerpen waar men zich in het bijzonder voor interesseert, is er een voortdurende dreiging, dat de materialistische tendensen gaan overheersen. Dat is een risiko. Daarom is er een feitelijke variant ontwikkeld, die een aanvaardbare is, een humaniserende. Ik prijs me gelukkig, niet behorend tot die beweging, dat zij die humanistisch werkzaam willen zijn, in onze samenleving bezig zijn. Nu zwijg ik maar even over die christen-democratie. Waarom zwijg ik daarover? Omdat wij, in de analyse die ik gaf – dat blijkt ook uit de geschiedenis van 20 jaar geleden – nog volstrekt opgezadeld zitten met de antithese. Of dat het komplete verhaal is, betwijfel ik. Ik noemde u het verhaal van Teilhard de Chardin. Ik zou een ander kunnen noemen, ook in onze samenleving.
Het staat voor mij vast, dat de humanistische beschavingselementen,

feitelijk in onze samenleving, daar waar het betreft het openbreken van de kerken en strukturen, het terugdringen van het autoritaire en het ontplooien van de individuele persoon, een geweldige rol gespeeld hebben. Als buitenlanders dit land bezoeken, hebben ze ook moeite om die wat karikaturale kerkstrukturen nog te vinden. Ze zijn er nog wel, maar ze zijn niet meer bepalend voor dit rivierenland. Dat is mijn perceptie. Wat wel blijft, is van hieruit de vraag, in welke mate de tendensen van het humanisme in alle stromingen door zullen gaan werken. Daar is inderdaad, nog een heel trajekt te gaan. Natuurlijk zijn er forse tegenstellingen, maar het belang van de zaak, namelijk een geestelijke inhoud geven aan het leven en het leven waardevol maken, is belangrijker dan de antithese van de iedere keer weer opgeworpen machtsvragen. We kunnen beter aan elkaar problemen hebben dan dat we langs elkaar heen zouden gaan.

Ik heb niet de illusie dat het mogelijk zal zijn een wet te maken, waar iedereen mee kan instemmen. Maar ik heb nog steeds wel de overtuiging, dat het mogelijk is tot wetgeving te komen, die het element van de zelfbeschikking en het element van de barmhartigheid, dat uit mijn gedachtengoed ook heel centraal staat, inhoud kan geven.

Ik wil sluiten, voorzitter, met een klein citaatje, over Erasmus. Kenmerkend is, zo schrijft Huizinga, dat het een innig oprechte geest is geweest, getuigend steeds van algemene zachtmoedigheid, die de wereld nog bitter nodig heeft. Met dat devies zou ik graag van u afscheid willen nemen. □

Onderonsje van de vier

In de pauze ontstond er in de wandelgangen een vooralsnog unieke samenscholing van vier lijsttrekkers. Zij speculeerden over de mogelijke komst van Hans Wiegel naar Den Haag als minister van Binnenlandse Zaken.

Rob Tielman: de wettelijke regeling euthanasie tast niemands recht op zelfbeschikking aan

Rob Tielman, algemeen voorzitter van het Humanistisch Verbond, hield op deze jubileumdag een toespraak over de toekomst van de humanistische beweging. Hij was eigenlijk de enige die verder nauwelijks inging op de aktuele problematiek rondom de euthanasiewetgeving. Wel stelde hij nog eens dat de voorstanders van een wettelijke regeling niemands zelfbeschikkingsrecht aantasten. Terwijl de tegenstanders hun minderheidsopvatting via wetgeving aan andersdenkenden willen opleggen. Ook brak hij in zijn toespraak een lans voor de vrijheid van een ieder om zelf uit te maken hoe en met wie men wil samenleven.

Rob Tielman benadrukte verder nog eens dat het Humanistisch Verbond niet aan partijpolitiek doet, maar dat het Verbond vanuit de humanistische levensovertuiging kritisch volgt wat politieke partijen en overheid doen of laten. Zo steunt het HV ook vanuit zijn beginselen die aktiviteiten van groeperingen die zijn gericht op het bereiken van een menswaardiger wereld.

De komplete tekst van de toespraak van Rob Tielman is te lezen in het maartnummer vàn de Humanist.

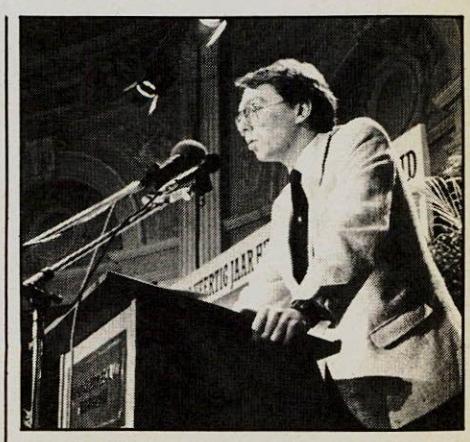

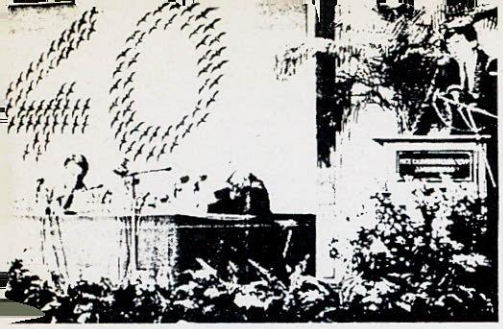

Nijpels was gisteren een van de sprekers tijdens de viering van het tig jarig bestaan van het Humanistisch Verbond. Naast hem zit Den die evenals Nijpels deelnam aan de discussie over euthanasie.

gen wil en dank ... genoodzaakt voelden een standpunt in te nemen over de stationering van kruisraketten in Nederland.

Had oprichter Van Praag 1946 het gevoel tegenover de den van het leven en van ; tijd niet met lege handen, m met ongemunt goud te staan wilde hij dat door de oprichti van het verbond omsmeden t gangbare munt, toch is het H manistisch Verbond altijd ee kleine organisatie van nooit mee dan 16.000 leden gebleven. Di in schrille tegenstelling tot d grote toename van het on- en buitenkerkelijke volksdeel. On danks tal van ledenwerfacties is het het Verbond niet gelukt die buitenkerkelijken echt te organiseren, waarschijnlijk vooral om dat het humanisme als te koud wordt ervaren en omdat dat volksdeel toch meer religieuze gevoelens heeft dan in het overwegend rationele Humanistisch Verbond tot uitdrukking komt.

Tjeerd Flokstra en Sjoerd Wiebing. De Geschiedenis van het Humanistisch Verbond 1946-1986. De Walburgpers prijs vijftien gulden.

HET PAROOL WOENSDAG 5 MAART 1986

'Zijn dát nou humaniste

Jubileum met lijsttrekkers werd flinke discussie over euthanasie

door BERT STEINMETZ

AMSTERDAM – Nog nooit is zo openlijk over de mogelijkheid van een PvdA-VVD-kabinet gepraat als gisteren in het Amsterdamse Concertgebouw. Daar vierde het Humanistisch Verbond zijn 40-jarig bestaan. Het had de vooruitziende geest gehad om daarvoor de lijsttrekkers van de vier grootste partijen uit te nodigen, niet wetend dat op de [illegible]

"Als politiek verantwoordelijke moet je de moed hebben vast te stellen dat er dan de komende jaren geen wetgeving over euthanasie zou [illegible] besloot Nijpels zijn aanval ook al is het nog zo recht op initiatief [illegible]

Toets van de reu

Van Praag, die kwart eeuw voorzitt Humanistisch Verb weest, onderscheidd alistische, cosmische zes), culturele en r humanisten en hu een systematische sen die geen enk omtrent het mens kennen. Voor dez lijke categorieën hebben zij een levensbesch toets van de rede Van doorstaan.

Humanistisch Verbond veertig jaar misdeeld

„Mens moet zelf zin vorm aan leven geve

AMSTERDAM — Humanisten gaan uit van het zelfbeschikkingsrecht van mensen. Wij gaan ervan uit dat het leven niet bij voorbaat zinloos of zinvol is, maar dat wij als mensen daar zelf zin en vorm aan moeten geven. Wij proberen het leven en wereld te begrijpen uitsluitend met vermogens. Dit zei dr. R. A. P. Tielman, er van het Humanistisch Verbond, ...iering van het veertigjarig bestaan ...ertiggebouw te Am...

Van onze kerkelijke redactie

...ters Den Uyl (PvdA) (D66) en Nijpels (VVD) ... Den Uyl plaatste met h ... van het Humanistisch Verbond voor de ... de menselijke persoon ... als een plicht om in een ... noodsituatie zelf het recht ... om te kunnen ingrijpen. E ... keping plaatste hij bij het r ... het zelfbeschikkingsrecht te ... strekt individuele zaak. ... wetgeving hierover ... Nijpels benadrukte met k ... partij nog steeds inhoudelij ... aan de CDA-ministers in het bijzonder ... standpunt van D ... Hij vindt dat de kerken met betrekking ... politieke feiten ... tot de zendtijdverdeling ... voorkeursbehandeling genieten van gaan ... wetgeving kom ... vvd-minister Brinkman. „De kerken ... hebben 92 procent van de beschikbare VVD haar inhoudelijk st ... zendtijd gekregen, de humanisten 8 h had verhoudend en dat ... procent. Terwijl 23 procent van de Ne... het aan de macht ... derlanders beweert humanist te zijn en ... De macht ... 55 procent kerkelijk is".

Het positieve van twijfelen

Rob Tielman, algemeen voorzitter van het Humanistisch Verbond, benadrukte in zijn rede dat het humanisme zelfbeschikkingsrecht als uitgangspunt heeft. Hij noemde het onbegrijpelijk dat [illegible] euthanaman.

De jubileumbijeenkomst stond geheel in het teken van het euthanasiedebat. Tijdens een forum bekritiseerde J. den Uyl, voorzitter van de Tweede Kamerfractie van de PvdA en H. van paald niet tot de christen-democraten behoren".

Zij stellen de vraag of de opvattingen over euthanasie al voldoende zijn uitgekristalliseerd, aldus Lubbers. Hij weet verder de kritiek van Van Mierlo

Dat verwijt richt Tielman aan het adres van het CDA in het algemeen en het ... aan de CDA-ministers in het bijzonder. ... Hij vindt dat de kerken met betrekking ... tot de zendtijdverdeling ... voorkeursbehandeling genieten van ... wve-minister Brinkman. „De kerken ... hebben 92 procent van de beschikbare ... zendtijd gekregen, de humanisten 8 ... procent. Terwijl 23 procent van de Ne... derlanders beweert humanist te zijn en ... 55 procent kerkelijk is".

Veel aandacht in de media voor jarig Verbond

Over aandacht in de pers had het jarige Verbond zeker niet te klagen. Behalve uitvoerige verslaggeving van het jubileum in speciale uitzendingen op dezelfde dag van de viering, besteedde ook de schrijvende pers uitgebreid aandacht aan het humanisme en het Verbond.
Met name de dagbladen reageerden alert. Enerzijds berichtten zij vanuit de aktualiteit over het jubileum (vier lijsttrekkers voor 't eerst en misschien het laatst bij elkaar, diskussie over het mogelijke ministerschap van Wiegel en natuurlijk het overstag gaan van de VVD inzake euthanasie), anderzijds waren er veel vooral regionale kranten met uitvoerige achtergrondverhalen. Ook in dat opzicht mag de viering van het jubileum in ieder geval een groot sukses worden genoemd.

ithanasie kleurt jubileum an Humanistisch Verbond

MSTERDAM (ANP) – Het eut- siedebat heeft gisteren van het 40-

'Kopstukken' naar ubileum van manistisch Verbond

umanistisch Verbond zal vol- week dinsdag zijn 40-jarig be- vieren in aanwezigheid van Lubbers en oppositieleider Thema van het jubileum is erechtiging van godsdienst- sbeschouwing. De bijeen- dt plaats in het Concertge- nsterdam.

en ethische aspecten ko- ens aan de orde in een to- onder anderen zit" Roethof (Tw e PvdA), en Gode

's Middags zullen de politici Den Uyl Nijpels en Van Mierlo de politieke aspecten van deze zaak behandelen Vervolgens krijgt premier Lubbers het woord.

Voorzitter Rob Tielman zal spreken over de taak ... Verbond ... de tw... het Humanistisch ... de toekomst. Aan ... te (van de tien) ... rbond, H Bong ... hof, wordt het ... den, dat ge... den Broedr... etaris gene... an sociale

eertigjarig verbond ampt met vergrijzing

door JAAP ROELANTS

UTRECHT — Als het Humanistisch Verbond morgen met een jubileumconferentie zijn veertigste verjaardag viert, is minister-president Lubbers één van de eregasten.

Voorzitter dr. R. Tielman is blij met dit bezoek. Lubbers is volgens hem een te respecteren politicus, met wie het achter de schermen goed overleggen is.

Maar is het juist niet de premier Lub...

man op sommige punten misbruik maakt van zijn politieke machtspositie van het midden'.

Tielman: „Lubbers komt niet namens het CDA, maar als staatsman. Maar ger van de staat. Maar daarnaast zie ik in hem niet de rem op de euthana... ...ieving of de wet ge... Hij ...

dens de viering in het Concertgebouw van Amsterdam van het 40-jarig bes ir Cees Gravendaal van Den Haag Vandaag gevraagd te reageren op het ver ken te worden. Van rechts af E. Nijpels, J. den Uyl en H. van Mierlo. Tu

UBBERS PRIJST INVLOED JUBILEREND VERE

Humanisme biedt tegen

...tisch Verbond omdat de geestelijke ... van het humanisme de over-

Ongemunt goud van

Door Frits Groeneveld

Vroeg of laat (meestal wat later, bijvoorbeeld bij ziekte, verlies of scheiding) vragen de meeste mensen zich af wat zij eigenlijk op deze wereld doen. Lange tijd was die vraag voor bijna iedereen een weet. Het antwoord luidde eenvoudig God. Want de meeste mensen geloofden in het bestaan van een hogere macht en in een hiernamaals. Dat werd iedereen met de papiepel ingegoten en er was geen

Centraal staat de vaderfiguur van Jacob (Jaap) Philip van Praag (1911-1981), de neerlandicus en PvdA'er, die in de oorlogsjaren de noodzaak zag van de oprichting van een Humanistisch Verbond omdat de geestelijke ... van het humanisme de over-

Humanisten blijven voor gelijkberechtig

DEN HAAG (GPD) – Premier Lubbers heeft waarder van het Humanistisch Verbond tegen het politiek nih gisteren tijdens het 40-jarig jubileum van het verbond. I christen democraat een direct verband met de opstellin bij euthanasie. De proeve van het kabinet was voor m moeraat het oversteken van de Rubicon, aldus Lubbers.

De feestende humanisten vielen zich aangespreker dig gekozen woorden van de premier, maar vonden dat cratie nog altijd onvoldoende rekening houdt met de b procent van de bevolking, die zich humanist noemt. Pv aadde het Humanistisch Verbond aan te blijven strij echtiging op terreinen als onderwijs, welzijn, en overhe Er is, zie de euthanasiekwestie, een duidelijke neiging utomatische van de christendemocratische macht".

Ook Van Mierlo (D66) viel de vanzelfsprekendheid Maar steeds krijgen ze die macht twee politieke p

Het positieve van twijfelen

dominees zonder kerk . . . Of niet?

door Theodor Holman

Humanistisch Verbond (HV) bestaat vertrig jaar. Er ...weens beweerd dat het HV een kerk is voor ongelovi- Dat zit iets in, al is het maar een klein beetje. Ikzelf ...uit een humanistisch nest en nennner me de buna ...ding waarmee mijn ouders vroeger op de ...mama, ... proeramma was besloten ... bloeit ons altijd ... HV. Er

het humanisme een levens- ing is die iemands indivi- ijheid benadrukt, weigeren edenwerving te doen", ver- oorzitter Rob Tielman. „In e gezinnen worden d utomatisch ker et de doop. Zo d bij ons lid word ...ijn".

genoeg is geschon... man diept als ... cident op... ren...

Kwartet bij 40-jarige

Veertig jaar Humanistisch Verbond

Klein Verbond benijdt kerken ten onrechte

Euthanasie-politiek overheerst jubileum Humanistisch Verbond

AMSTERDAM (ANP) - Het euthanasiedebat heeft dinsdag de viering van het 40-jarig jubileum van het Humanistisch Verbond in de Concertgebouw overheerst. ...n forum over ...van gelijkbe... ...ker premier ... hun stand... oor van de ... beschikking ... heeft ge...

schreven. De Kanier heeft ov gens gisteren besloten het deba deze kwestie maandag voort zetten.

PvdA-Leider Den Uyl bekelde m de forumlid Nijpels omdat de VV uit de weg is gegaan voor he dreigement van het kabinet ... hart de VVD nooit mogen doen." ...zei Den Uyl tijdens de jubileumbij- peels, enige malen onderbroken door de zaal (...Man, je kletst...), wees erop dat een kabinetscrisis ...

DE MENS IN DE GEAUTOMATISEERDE WERELD

EENZAAM EN VERVEELD MAAR NIET ONTEVREDEN

THEODOR HOLMAN BEZOCHT DE FOTO-EXPOSITIE IN HET TEKEN VAN DE ROBOT

Welke uitvindingen heb ik meegemaakt?
Ik herinner me dat mijn grootouders een televisietoestel hadden gekocht. Dat was een gebeurtenis. Niet alleen moest ik naar de kapper alvorens ik ernaar mocht kijken; mijn ouders kleedden zich er ook voor. „Als je mij twintig jaar geleden had verteld dat wij op een scherm films konden zien en beelden van de rest van de wereld, dan had ik dat niet geloofd," zei mijn vader en ik vroeg hem misschien wel voor de duizendste keer om uit te leggen wat ik precies te zien zou krijgen.
Mijn grootouders woonden niet ver van mijn ouderlijk huis. Tijdens de wandeling daarheen kwamen mijn ouders vrienden tegen, even mooi gekleed, die ook uitgenodigd waren om de televisie te zien. Er heerste een opgewonden stemming waar ik als kind van genoot. Mijn grootouders ontvingen ons met gejuich. Opa gaf mij een hand en leidde mij als eerste naar het apparaat. „Dit is hem nou." Het formaat viel mij tegen, maar ik begreep dat het iets heel bijzonders was. Iedereen keek nerveus op zijn horloge.
„Hij kan volgens mij al aan," zei mijn vader.
Mijn oom schudde zijn hoofd.
„Nee, nog een paar minuten."
We luisterden allemaal met ontzag naar hem, want hij werkte bij Philips en was rechtstreeks verantwoordelijk voor de uitvinding, geloof ik.
„Wij zijn één van de eersten die zo'n ding hier in Amsterdam hebben," zei oma steeds en ik zag dat mijn oom zijn hoofd schudde, maar dat hij zweeg omdat hij nog uit een generatie kwam die z'n ouders niet tegensprak.
Op een gegeven moment liep mijn oom naar het toestel en zette hem aan. Het werd stil in de kamer.
Er verscheen eerst een klein lichtpuntje op het scherm. „Dat hoort," zei oom. De stilte werd niet verder verstoord. En toen verscheen het beeld.
Een testbeeld, maar dat was al reden genoeg om opgelucht adem te halen.
„Hij is mooi scherp... ja, de antenne staat goed." Mijn oom schoof nog wat aan het toestel om het beeld nog beter te krijgen, maar de oorspronkelijke positie bleek toch de beste. Weer wat later verscheen er een vrouw – en wat er volgde weet ik niet meer, want ik ben toen in de armen van mijn moeder in slaap gevallen.

De televisie werd al snel gemeengoed. Op de lagere school was snel bekend dat mijn grootouders er een hadden en 's woensdagmiddags nam ik mijn vriendjes mee. Die vonden het raar dat ze hun schoenen uit moesten trekken, maar het glaasje limonade dat onder het kijken door oma werd geserveerd, maakte alles goed. Ik weet de programma's nog die we zagen, al zijn dat misschien programma's die jaren later pas op de buis kwamen. Maar ik herinner me De Verrekijker, Tante Hannie en ik ken het Dappere Dodo-lied nog. Ik herinner me Liang Wang Tjang Sjeng en mijnheer Van Oorschot met zijn goocheltoeren, en het programma Wie wil mijn marmotje zien. Ik herinner me een science fictionserie met een jongen die Peter heette en waarin Ton Lensink speelde. En dan die heerlijke woensdag- en zaterdagmiddagen...
Ik heb nu twee televisies in mijn huis. Ik gebruik ze als lamp, want soms staan ze alletwee aan en kijk ik naar geen van beide.

Ik heb de pick-up zien veranderen, ik heb de eerste cassette-recorder gezien, de eerste rekenmachine. In London, waar ik met mijn ouders was, zag ik een machine die over een tiental jaren ons leven zou beheersen: een computer. Een enorme machine die alles wist.
Ik mocht van de mijnheer die het ons toonde een dier in mijn gedachten nemen. „Nee, niet zeggen welk dier." Op het computerscherm dat boven onze hoofden was opgesteld kwamen allemaal vragen, nadat ik mijn naam had gezegd. Na een viertal vragen, las ik: „you had a cow in your mind, Theo." En dat was waar. Ik raakte er maar niet

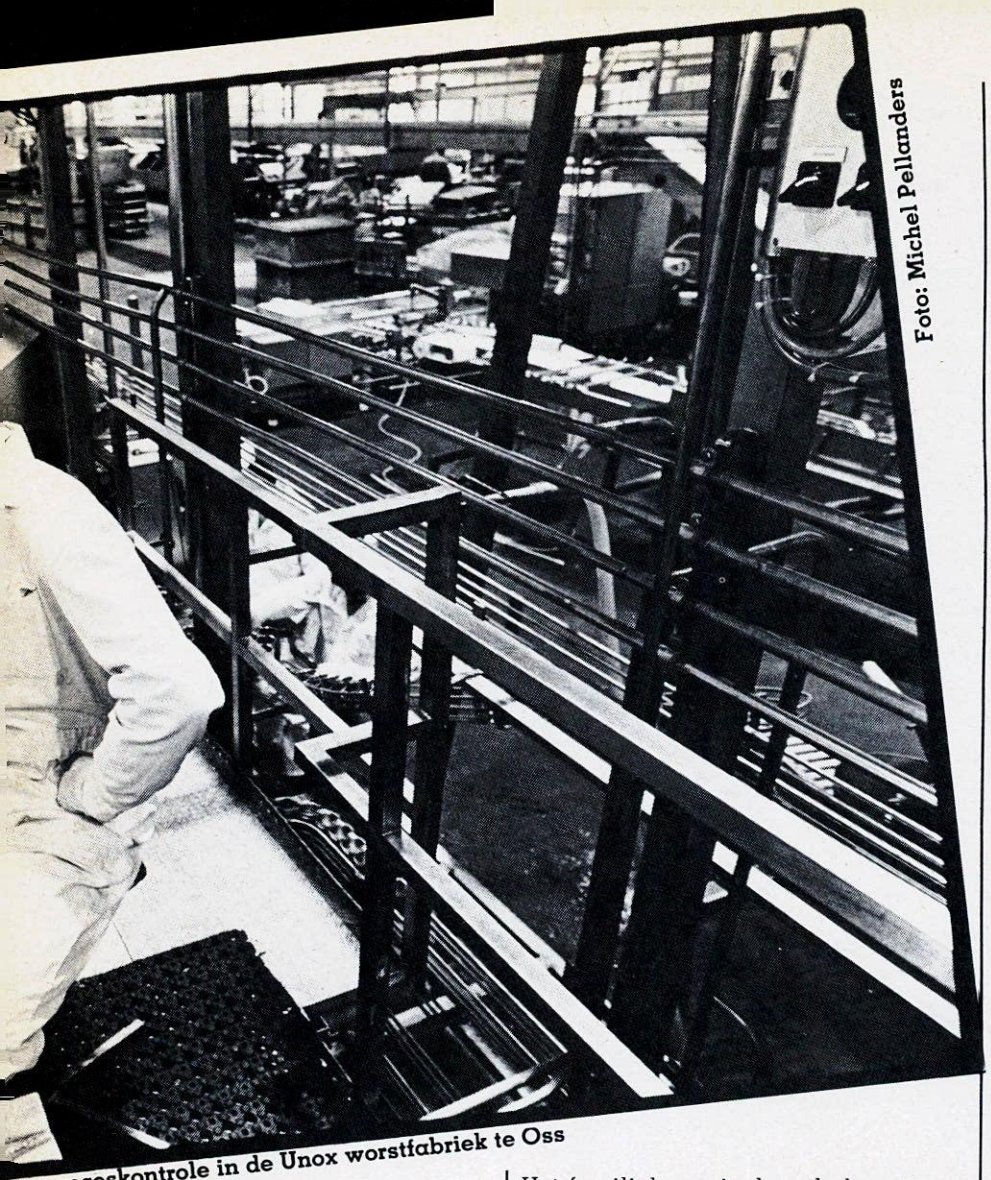

Foto: Michel Pellanders

proceskontrole in de Unox worstfabriek te Oss

over uitgedacht. Hoe kon die machine dat nu weten?
Ik zag de eerste mensen op de maan landen.
„A small step for man, but what a giant leap for mankind." Ik was toen alleen thuis, want mijn ouders waren op vakantie. Het was om een uur of vijf 's nachts, geloof ik.
Ik dacht aan de eerste auto die mijn vader kocht. Een Ford Taunus. Het nummerbord ken ik nog uit mijn hoofd. XG 12-15 M. Die M komt me nu vreemd voor, maar zo herinner ik het me. Net zoals het eerste ritje naar het Bosplan dat we maakten. In die auto ben ik weer in slaap gevallen – dat is, zo weet ik ondertussen – mijn reaktie op heftige emotionele gebeurtenissen.

De schrijver W. F. Hermans zegt in een interview met Harry Mulisch (en ik parafraseer nu zijn woorden) dat het niet de ideeële revoluties zijn die de mens veranderden, maar de technische revoluties. De mensen gingen anders over zichzelf denken door de stoommachine, beweert hij en niet door Marx. Ik ben het met hem eens – maar wie ben ik – dat ontwikkelingen in de techniek wezenlijker ontwikkelingen zijn, of althans meer invloed hebben, dan hersenspinsels van morele aard. Maar het een is uiteraard onverbrekelijk met het ander verbonden.

Het familieleven is door de komst van de auto en de televisie totaal veranderd.
Is het armer geworden! Zoals wel wordt beweerd. Ik geloof het niet. Wie alleen maar sloom voor de buis hangt, zal als de televisie er niet is, niet plotseling veranderen in een buitengewoon kreatief wezen met een aura van warme gezelligheid om heen.
Natuurlijk is er wel iets veranderd, de automatisering heeft wel degelijk konsekwenties.

Ik kan er ook niet omheen. Als er over automatisering wordt gesproken, komt men altijd aan met de film Modern Times van Charley Chaplin. Je ziet Charley geestdodend werk aan de lopende band verrichten. Hij raakt enigszins in konflikt met de machine en verdwaalt letterlijk in de apparatuur. Gedurende mijn hele jeugd is er gesproken over de konsekwenties van de automatisering. Waar zouden de mensen nog het plezier in hun werk vandaan halen? Hoe moesten de grote hoeveelheden werklozen die zouden ontstaan hun tijd doorbrengen?
Het is nu zover.
Robots bestaan en worden steeds bovenmenselijker. Ook wij zijn bezig te verdwijnen in de apparatuur. We worden gedwongen onze tijd zinvol te besteden.

In de krant las ik dat er in het Rijksmuseum een fototentoonstelling is georganiseerd die heet: In het teken van de robot – automatisering in Nederland. Michel Pellanders en René de Wit kregen de opdracht daarover een foto-reportage te maken. Een goed idee, maar gevaarlijk. Want het is typisch zo'n onderwerp waarbij het cliché staat te trappelen om tevoorschijn te komen. Gelukkig is dat niet gebeurd door de konstant aanwezige originele invalshoek die de makers vonden. Niet de eeuwige vervreemding hebben ze centraal gesteld – al is die op sommige foto's schrijnend aanwezig – maar eerder hebben ze de verveling proberen vast te leggen. Je ziet de mens wat suffen, een shagje rollen, wat rondlopen, leuteren, koffie drinken en vooral veel zitten. Nee, hij lijdt niet; hij laat zich het gemak van de machine aanleunen. Hij is zeker niet uitgeput door het werk. Door bedrijven te bezoeken die al flink geautomatiseerd zijn, lijkt het ook of je een blik in de toekomst wordt gegund waarin de robots en de overige elektronische kontrole het al helemaal van de mens hebben overgenomen. Is dat echt een onaangenaam beeld?
Ik vind dus van niet.
De foto's althans geven daar geen kommentaar op. Ik heb lang naar die groepsfoto's en die enkele close-ups gekeken, maar kon absoluut geen ontevredenheid ontdekken. Wel, zoals gezegd, die verveling. Maar uit ervaring weet ik dat verveling niet noodzakelijkerwijs ontevredenheid betekent.

De fotografen hebben ook kinderen achter en voor computers geknipt en opvallend is de ongelooflijk gekonsentreerde manier waarop ze bezig zijn. Zij vervelen zich nog niet. Zouden zij zichzelf straks wegprogrammeren?
Gaan zij zich straks ook vervelen? Ik geloof er niets van.
Natuurlijk is er wel sprake van enige eenzaamheid. Je ziet op de foto's soms een paar mensen die omringd zijn door een gigantische hoeveelheid apparatuur. Dat schitterende esthetische machines hun kollega's hebben vervangen, ligt voor de hand, maar het is toch een andere eenzaamheid dan die we vroeger vermoedden.

Deze tentoonstelling presenteert zich duidelijk als een historisch dokument – vandaar de expositie in het Rijksmuseum. Het indrukwekkende aan deze foto's vond ik de harmonie die de fotografen hadden gevonden tussen het esthetische dekor en de mensen die daar een rol in spelen.
Toen ik in het museum was, begonnen sommige bezoekers onmiddellijk over hun eigen werk te praten – een groter eer lijkt me voor de fotografen niet denkbaar. Ook ik ontkwam er niet aan zo'n overdenking. Ik denk dat de relatie mens-automaat sterk aan het verbeteren is. Een auto, zo weet ik uit ervaring, is ingewikkelder te bedienen dan een computer. En met de vrije tijd die men zich heeft verworven weet men steeds beter weg. Het schrikbeeld van een man die de produktie van duizenden auto's kontroleert, is sterk overdreven. Wat is daar nu in wezen erg aan? De verantwoordelijkheid? Het feit dat deze man zijn werk in zijn eentje moet doen?

Wat geeft het dat robots ons werk overnemen? Dat we werkloos raken? Zeker, dat is een verschrikkelijk probleem, maar het besluit om dan maar geen robots te nemen, lijkt mij naïef.
In De Volkskrant van zaterdag 1 maart staat een interview met beide fotografen. Zij stellen onder meer dat de vakkennis verdwijnt. Dat is natuurlijk waar. Maar ook René de Wit is niet zo somber over de automatisering. Tijdens het fotograferen merkte hij dat de mensen ook „kreatief" met de automatisering konden omgaan. Maar eerlijk is eerlijk: zijn kollega was een stuk somberder.

Nee, ik ben niet zo bang voor de automatisering. Ik ben ook nooit bang geweest voor de televisie. De gevolgen van de televisie – op de slechte programma's na – zijn enorm meegevallen. Het familieleven, zo durf ik te stellen, is er op vooruit gegaan. Iedereen is nu in staat Shakespeare te zien en iedereen kan er zich bij ontspannen of valt vanzelf in slaap. Ik ben ervan overtuigd dat de techniek ons alleen maar verder helpt. Ik juich het toe dat we steeds minder hoeven te doen. Op die manier blijft er meer tijd over om ons met belangrijker zaken te bemoeien.
Eén vraag blijft over.
Op een gegeven moment zullen de geëxposeerde foto's, een voorbije tijd tonen, terwijl ze nu een periode lijken te verbeelden die nog moet komen. Ik vraag me niet alleen af wat de veranderingen zullen zijn, maar ook of er nog veel veranderingen zullen komen. Kan een interieur nog kaler dan het nu is? Kan er minder dan één mens de machines kontroleren? Kan een chip nog kleiner worden? Het zou best eens kunnen zijn dat het kijkje in de toekomst, die er al is, een zeer lange tijd zal blijven bestaan.
Voor sommigen is het een onaangename wereld, maar hij is nu in ieder geval prachtig in beeld gebracht. „In het teken van de robot" is een tentoonstelling die onherroepelijk tot mijmeringen leidt en daarom waard om bekeken te worden.
Het wordt een mooie tijd. Maar hoogstwaarschijnlijk val ik op het moment suprême weer in slaap.

Theodor Holman

De foto-expositie In het teken van de robot is tot 7 september te zien in het Rijksmuseum te Amsterdam

Foto: René de Wit

Kwaad!

Ik was zeer teleurgesteld dat ik niet in aanmerking kwam voor een kaartje voor het jubileum. Helaas vol, werd mij medegedeeld. Het feit dat ik al een aantal jaren werkzaam ben voor het HV – zowel betaald als onbetaald – maakte geen verschil. Vol is vol. Ik wilde best betalen voor een kaartje, maar is het niet logisch dat mensen die steeds maar weer energie in dit Verbond stoppen (besturen, werkers), tenminste een plaatsje krijgen voor zo'n jubileum.
Na mijn teleurstelling verwerkt te hebben, nestelde ik mij op 4 maart om 23 uur voor de t.v. om tenminste op die manier een beetje deel te hebben aan de feestvreugde. Wederom voornamelijk ergernis. Er waren twee forums waar je wat korte stukjes van zag en een aantal sprekers. Tot mijn grote verbijstering *alleen maar* mannen, mannen en nog eens mannen. Waren er nou echt geen vrouwen te vinden? Of is het machtsstreven van het HV belangrijker dan de postulaten principes? Voor een Verbond dat gelijkwaardigheid en emancipatie zo hoog in het vaandel heeft, vind ik het op deze manier negeren van vrouwen zeer treurig.
Het bestuur en de organisatie hebben er weer niets van begrepen, 60% van de HV-leden zijn vrouwen. Hoe bestaat het dat je dan op een 40-jarig-jubileum alleen maar mannen aan het woord laat? Het is omdat ik geloof in het werk dat ik doe dat ik nog lid blijf van dit Verbond, anders had ik bij deze bedankt.

M. van Praag
studentenraadsvrouwe
hum. geest. raadsvrouwe bij justitie
(Maastricht)

Naschrift HV-voorzitter Rob Tielman
Jouw teleurstelling over het feit dat de zaal vol was, kan ik mij goed voorstellen, maar daar valt weinig aan te veranderen. Iedereen is op volgorde van aanmelding en betaling binnengelaten en helaas was jij daarmee te laat. Ik ben overtuigd van jouw grote verdiensten voor het HV, maar dat geldt voor vele anderen ook en het is onmogelijk om die verdiensten onderling te gaan afwegen. Om de pijn wat te verzachten hebben wij iedereen die niet meer kon worden toegelaten het jubileumboek toegezonden. Ik hoop dat je dat inmiddels ontvangen hebt.
Wat de deelneming van vrouwen betreft, kan ik uit eigen ervaring melden daarvoor het vuur uit mijn schoenen gelopen te hebben. Omdat noch de minister-president noch de lijsttrekkers van de drie grootste niet-konfessionele partijen vrouw zijn, heb ik erop gestaan dat de voorzitter van dit gedeelte een vrouw zou worden – hetgeen in de persoon van Anneke Krijnen goed gelukt is.

Wat het ochtendforum betreft hebben de door mij gevraagde vrouwen het laten afweten, soms zelfs op het laatste moment (zoals Len Remt van de VVD), waardoor het ook door mij beoogde doel niet werd bereikt.
Ik hoop dat je begrip kunt opbrengen voor de ontstane situatie.

Ga stemmen!

De brief van de heer G. J. den Besten (Humanist februari) heb ik met belangstelling gelezen. Alleen verwachtte ik niet dat hij met een vraagteken zou eindigen. Dus toch de lamlendigheid en dan maar niets doen. Heeft hij eraan gedacht wie er niet lamlendig zijn? Dat zijn de orthodoxe CDA-ers, de Centrum Partij en andere fanatiekelingen. Die komen allemaal hun stem uitbrengen en als van de middenmoot een deel domweg thuisblijft, krijg je een vertekende uitslag. Er komen dan in verhouding teveel mensen in de regering met wie hij het niet eens is en hij kan zijn redenering dat er toch niets aan te doen is weer met meer elan afsteken. Enz.
Eén ding: ga stemmen!

G. J. van Hulten (Herkenbosch)

Humanist propagandablad PvdA

Gaarne wil ik mijn instemming betuigen met de ingezonden brief van Ime Detter uit Goes onder het hoofd „Humanisme belangrijker dan politiek" in de Humanist van maart en daar ook nog een enkele opmerking aan toevoegen.
Het valt mij op dat de laatste tijd in de Humanist steeds meer politieke uitspraken worden gedaan en dan vooral van linkse signatuur. Wat badinerend denk ik dan: is de Humanist verworden tot een propagandablaadje van de PvdA, een partij die naar mijn stellige overtuiging met haar politieke opvattingen a. bedreigend is voor de wereldvrede; b. de veiligheid van de individuele burger(es) en de bescherming van het partikuliere eigendom steeds problematischer maakt en c. de kracht van 's lands ekonomie dermate aantast dat we in de kortst mogelijke tijd weer in de ellende zitten, waarvoor met name de mensen in de middengroepen de rekening krijgen gepresenteerd.
Als het HV zich wil opwerpen als verdediger van deze opvattingen, verlaagt het Verbond zich hiermee tot een verlengstuk van de PvdA. Ik dacht dat het HV hogere waarden vertegenwoordigt. Tegelijkertijd vraag ik me dan af of er binnen het Verbond nog plaats is voor mensen die zich op grond van hun kritische instelling aan geen enkele politieke partij binden en hun stemgedrag laten afhangen van de vraag wat naar hun mening het beste is voor de vrede, de vrijheid, de welvaart en het geluk van de mensen. Het zou mij aangenaam zijn als u ook mijn reaktie in de Humanist wilde plaatsen.

J. A. Vervaart (Eindhoven)

RELATIEREGISTRATIE

In humanistisch denken wordt grote waarde gehecht aan onderlinge menselijke verhoudingen en aan het feit dat ieder zelf vorm en inhoud moet geven aan zijn eigen leven, waarvoor men dan persoonlijk verantwoordelijk is. Ook in het maatschappelijk leven vinden deze gedachten steeds meer ingang. Er is bijvoorbeeld een toenemende vrijheid in het aangaan van relaties, waardoor een bonte verscheidenheid van vormen is ontstaan. Niet iedereen kan nog even goed overweg met deze nieuwe vrijheid en dat is te begrijpen. Velen zijn traditioneel opgevoed met afgebakende ideeën over huwelijk, gezin, familiebanden, kennissen- en vriendenkring. Ook de wetgeving is op deze traditionele opvattingen gebaseerd.
Terecht konstateert de minister van Justitie onrechtvaardigheden. Bij inkomstenbelasting en sociale uitkeringen wordt vaak wel rekening gehouden met niet-huwelijkse relaties, maar in andere gevallen weer niet. Overwegende hoe onrechtvaardigheden te voorkomen, zou men verwachten dat er niet méér, maar juist minder regels moeten komen en er zo min mogelijk wordt ingegrepen in het persoonlijk leven van de burgers. Zo niet minister Korthals Altes, die het registreren van niet-huwelijkse samenlevingsvormen overweegt. Als voorproefje daarvan kan de „voordeurdelerswet" worden beschouwd.
In het kader van „deregulering" (vermindering van regel- en wetgeving) en „privatisering" (meer aan mensen zelf overlaten en minder overheidsbemoeienis) zijn ook andere oplossingen denkbaar. Het zou iedereen vrij moeten zijn, die verbindingen en relaties met een ander of anderen aan te gaan, die men wenselijk of nuttig vindt voor eigen én gezamenlijke ontplooiing. Vindt men het noodzakelijk om aan deze verbintenis een wettelijke basis te geven, dan kan men dit vrijelijk bij de notaris regelen. Een dergelijke geliberaliseerde wet dient wel duidelijke bepalingen in te houden waar het gaat om verantwoordelijkheid voor eventuele kinderen. Regelen partners dit niet op verantwoorde wijze, dan dient de overheid regelend op te treden.
Kortom, men kan in zijn persoonlijk leven uitgaan van een romantische voorstelling over gezin en vriendschap of van een nuchterder instelling dat een alleenstaande beperkt is in uitgroei van waarlijk mens-zijn. Dit mag voor de overheid van geen belang zijn. Sterker nog: mensen mogen door de overheid niet in de verleiding gebracht worden feitelijk ongewilde konstrukties op te zetten omdat dat belastingtechnisch of in verband met een uitkering wat onvoordelig is.
We zijn verantwoordelijk voor de wijze waarop we ons leven en onze relaties vorm geven en behoeven ons daarover niet bij de overheid te verantwoorden. Bovendien is het niet aan de overheid om ons door middel van maatregelen deze of gene kant op te manoeuvreren. Wel voorwaarden vóór, maar geen beperkingen van ieders zelfontplooiing in gemeenschap met anderen.

M. W. Verduijn
(uit Nieuwe Noordhollandse Courant)

HET HV-GEBEUREN

Jubileum-konferentie geslaagd

De maand maart stond voornamelijk in het teken van de geslaagde jubileumkonferentie in het Concertgebouw in Amsterdam. En die konferentie op haar beurt stond weer in het teken van het debat over de wettelijke regeling van vrijwillige euthanasie. Maar ook andere onderwerpen zoals de wet gelijke behandeling, de achterstelling van buitenkerkelijken in het algemeen en humanisten in het bijzonder, kregen de nodige aandacht. Opvallend was wel hoe in de berichtgeving over de manifestatie de politieke kanten werden overbelicht en de ethische onderbelicht. En dat terwijl juist op deze vierde maart heel duidelijk werd hoezeer er een spanningsverhouding is tussen ethiek en politiek.
Het Humanistisch Verbond liet zich zien in zijn funktie als ethisch genootschap dat de politici moreel ter verantwoording roept. Belangrijke punten waren: de ministerpresident die nadrukkelijk de gelijke behandeling van godsdienst en levensbeschouwing verdedigde en een kommissie aankondigde die de verhouding van kerk en staat zal bestuderen. Opmerkelijk was ook het feit dat hij uitriep dat een VVD-PvdA-koalitie wat hem betreft zeer wel mogelijk was. Zowel Den Uyl, Nijpels als Van Mierlo zeiden mooie dingen over de jarige zonder zich bijvoorbeeld konkreet uit te laten over de landelijke bekostiging van het humanistisch vormingsonderwijs. Wel kregen wij steun van de niet-konfessionele lijsttrekkers voor de stelling dat niet het ledental van het HV uitgangspunt moet zijn voor de subsidie-verdeelsleutels. Opmerkelijk was dat zowel Den Uyl als Van Mierlo zichzelf humanist noemden en duidelijk blijk gaven achter onze doelstellingen te staan. Ook Nijpels roemde de goede kontakten tussen het HV en de VVD-fraktie, die overigens niet hebben kunnen verhinderen dat de VVD is gezwicht voor „het machtswoord" van het CDA. Dat zwichten is voor het hoofdbestuur aanleiding geweest om de VVD-fraktie om een gesprek over met name euthanasie en de wet gelijke behandeling te vragen.
Tenslotte was er het droevige plotselinge overlijden van ons verbondsraadslid Herman Rabbie die zoveel voor de humanistische beweging – de laatste jaren vooral voor het humanistisch vormingsonderwijs – heeft betekend. Wij zullen hem niet vergeten, en zijn strijdvaardigheid zal bij ons blijven.

HV-voorzitter Rob Tielman

Kernendag van Vredesberaad

Deze vraag staat centraal op de voorjaars-kernendag van het Humanistisch Vredesberaad. Nu alle parlementaire besluiten die de weg vrijmaken voor plaatsing van kruisraketten zijn genomen, blijft aktie hiertegen geboden. Vraag is wat er wél kan en wat niet. En in hoeverre bepaalde akties doeltreffend zijn. Het Humanistisch Vredesberaad is betrokken bij het Breed Initiatief Verdergaande Akties tegen Kruisraketten (BIVAK) dat een aantal ideeën aan het ontwikkelen is. Het Vredesberaad wil met de leden van de HVB-kernen en alle bij dit onderwerp geïnteresseerden hierover van gedachten wisselen op zaterdag 3 mei in het Erasmushuis in Utrecht. Het huishoudelijk deel van de Kernendag vangt aan om 10.30 uur. De inleiding en diskussies over verdergaande akties beginten om 12.00 uur. (einde ongeveer 16.30 uur)

Een uitvoerig programma wordt toegezonden als u zich vóór 20 april schriftelijk opgeeft bij het sekretariaat van het Humanistisch Vredesberaad, in het Erasmushuis, Oudkerkhof 11, 3512 GH Utrecht.

Geslaagde jubileumviering in Rotterdam

Op zaterdag 15 maart vierde de gemeenschap Rotterdam haar veertigjarig bestaan in het humanistisch centrum aan de Provenierssingel. De dag had een reünie-achtig karakter. 's Morgens waren veel oudbestuursleden van de gemeenschap aanwezig. In hun toespraken benadrukten zij het belang van het maatschappelijk aktiveringswerk dat in de regio Rijnmond door het HV ter hand is genomen. Het biedt nu al vele jaren praktisch hulp aan alle mogelijke initiatieven vanuit de bevolking waar het de helpende zorg voor de medemens betreft. De situatie in Rotterdam is vrij uniek, omdat het HV voor dit werk de beschikking heeft over een full-time funktionaris, die praktisch geheel kan worden bekostigd uit subsidie van de gemeente. In andere gemeenschappen is een dergelijke konstruktie nooit van de grond gekomen.
's Middags kwamen veel oud-leden van de HJG bijeen, de „Humanistische Jongeren Gemeenschap" die in de zestiger jaren met name in Rotterdam een bloeiend bestaan kende. De veertigers van nu keken aan de hand van dia's van toen terug op hun aktiviteiten. De gesprekken die daaruit voortvloeiden duurden voort tot ver in de avond. Er was ook een optreden van het kabaretgezelschap „De Verbeelding", onder leiding van de Rotterdamse HV-konsulent Frans van Wijk. In hun voorstelling gaf de groep vorm aan de spraakverwarring die de diskussies in het HV soms domineert als gevolg van de aksenten die ieder in zijn of haar humanisme legt: vrijheid, solidariteit, rationaliteit, religiositeit. De gemeenschap Rotterdam kan terugzien op een geslaagde jubileumviering! (BB)

Jongeren kamperen

Van woensdagavond 7 tot en met zondag 11 mei (Hemelvaart) wordt er in Well (N-Limburg) weer een kampeerweekend gehouden, georganiseerd door de Landelijke Werkgroep Humanistische Jongeren (LWHJ). Er wordt gekampeerd op een zeer primitief, bebost terrein met alleen een pomp. De omgeving leent zich uitstekend voor een wandeling of een fietstocht (fietsen zijn in het dorp te huur). Het „programma" wordt ter plekke opgesteld aan de hand van ondermeer de VVV-gids, bijv. saunabezoek. 's Avonds kampvuur. De kosten bedragen ƒ 45,- inklusief maaltijden. Kookspullen zijn aanwezig, een tent moet je zelf meenemen. Opgave is mogelijk door het sturen van een briefkaart naar: Humanistisch Verbond t.a.v. Hans Vertegaal postbus 114, 3500 AC Utrecht met vermelding van naam, adres en telefoonnummer.
Wie in staat is andere kampeergangers per auto mee te laten rijden en/of wie in zijn/haar tent een slaapplaats overheeft, kan dat via de briefkaart meedelen. Ruim een week van te voren wordt aan de deelnemers een infomap toegestuurd. De deelnamesom moet worden overgemaakt op giro 197930 van het Humanistisch Verbond onder vermelding van „Welvaartsweekend". Verdere informatie bij Eveline de Vries (03402-61924), Pieter Nonhebel (040-124491). Alvast tot ziens!

Jubileumvieringen

De gewesten **Groningen** en **Drenthe** organiseren ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van het HV een bijeenkomst op vrijdag 25 april om 20.00 uur in schouwburg De Kolk, Weiersstraat 17 te Assen.
Op het programma staat een uitvoering van het **solo-toneelstuk „Twee Zwarte Zwanen"** over de humanist Rudolf Agricola, gespeeld door de bekende akteur **John Leddy.** Na afloop is er een gezellig samenzijn in de foyer van de schouwburg. Voor nadere inlichtingen en kaarten bestellen (ƒ 5,– p.p.): Humanistisch Centrum Groningen, tel. 050-128750.
Het gewest **Twente** viert het 40-jarig bestaan van het HV met een feestelijke bijeenkomst op maandag 21 april vanaf 19.30 uur in de Kleine Zaal van het Concertgebouw te Hengelo (t/o het station). Het programma omvat een **feestrede** door **prof. P. Thoenes,** kabaret van de TH Twente en een optreden van de „Concrete Dixie Club". Nadere inlichtingen: tel. 074-914988.

HET HV-GEBEUREN

HV-Jeugdkamp

Deze zomervakantie, van 26 juli t/m 2 augustus wordt wederom een kamp georganiseerd voor 8 t/m 12 jarigen. Een kamp waarin knutselaktiviteiten, spel en sport centraal zullen staan (spel(l)en, die wij als goede volwassenen hebben geleerd te vergeten, maar die ondertussen toch héél leuk zijn.
We noemen de week Kamp met Handen en Voeten omdat de week veel voeten in de aarde zal hebben. We zouden de voeten graag zien bewegen, bij sport en spelaktiviteiten. Handig zullen we worden bij de verschillende knutselaktiviteiten. Het accent komt op die aktiviteiten die de kinderen het liefst doen. Handen en Voeten... veel pret dus!
Geef snel dat kleine vriendinnetje of vriendje van u voor deze kampweek op. Want pret wordt het wel! In de week van 26 juli t/m 2 augustus wonen we in 't Hiekerhoes, in Hooghalen, vlakbij Assen.
Het kamp kost *f* 210,– per kind. Indien u dit bedrag beslist niet kunt betalen, dan is er in overleg een betalings/kortingsregeling mogelijk. Een folder met verdere informatie en een opgavebon kan worden aangevraagd bij het HV, t.a.v. Jac van den Oort, postbus 114, 3500 AC Utrecht of telefonisch: 030-318145 (bij de telefoniste).

Nieuwe vorm van ledenbijeenkomst

Traditiegetrouw wordt de nieuwjaarsbijeenkomst van de gemeenschap Wageningen op een wat speelse manier door eigen leden opgeluisterd. Ditmaal hebben we iets georganiseerd, wat voor ons nieuw was. Het resultaat verraste ons zo, dat we dit graag met u willen delen.
Het begon met een idee van Minke van Tienhoven. Licht-donker, je komt dit kontrast bij het schilderen steeds tegen, het een kan niet zonder het ander. En zo gaat het ook bij andere tegenstellingen, het ene begrip is niet zonder het andere denkbaar. Een handjevol mensen heeft, daarnaar gevraagd, spontaan zo'n tegenstelling genoemd en een klein stukje tekst gemaakt vanuit persoonlijke ervaring geïllustreerd met fragmenten proza of poëzie. Deze stukjes hebben ze op de bijeenkomst voorgedragen, gescheiden door een fragment muziek (op band). De zes deelnemers zijn echt in hun onderwerp gedoken en zo kwamen ze tot verrassende ontdekkingen.
Voorbeelden: *Droom en werkelijkheid*: Geïllustreerd met het beeld van een gewelfde brug in een Japanse tuin, die samen met zijn spiegelbeeld een volmaakte cirkel vormt. *Afscheid en weerzien*: Op het eerste gehoor lijkt afscheid iets negatiefs, maar het kan ook heel positieve gevoelens doen bovenkomen. Weerzien lijkt positief, maar kan soms zoveel negatieve gevoelens oproepen dat het tot een afscheid wordt.
Wat de voorbereiding betreft, we hebben maar twee maal met zijn zessen alles doorgesproken, zodat ieders spontaniteit niet verloren kon gaan. Thuis hadden we allen ons onderwerpje al voorbereid zodat het programma onverwacht snel voor elkaar kwam. Ook een verrassing was dat de aanwezigen op de bijeenkomst zo enthousiast reageerden. Er was een herkenning van eigen ideeën en ervaringen en men stond open voor die van anderen. Wat zou de reden zijn, dat zowel deelnemers als toehoorders zo spontaan reageerden? We denken: ieder gaf zijn eigen visie en ervaring zonder, zoals bij een lezing gebeurt, al vooraf mogelijke vragen en reakties in te kalkuleren. En ook van de toehoorders werd niets speciaals verwacht, dat gaf een grote openheid naar beide kanten. In ons diskussiegrage HV is het een verrassing ter ervaren hoe het bewust afzien van diskussie deze openheid en helderheid kan doen ontstaan. Dit nu was de reden voor ons om dit verslagje te schrijven. Het is waarschijnlijk goed mogelijk ook andere onderwerpen op deze manier vanuit een individuele gezichtshoek te benaderen. En dat lukt dus heel goed met „gewone" leden, die zich dan overtuigend en geïnspireerd laten horen, zoals bij ons in Wageningen bleek.

Betty Pannebakker (secretaris Gemeenschap Wageningen)

vredesopvoeding

Op 19 april zal in het Landelijk Humanistisch Centrum (Erasmushuis) te Utrecht een konferentie plaatsvinden over vredesopvoeding in humanistisch perspektief. Onder de titel **„In vredesnaam opvoeden, weerbaar zijn als humanist(e)"** zal dan worden gediskussieerd aan de hand van een aantal teksten. Deze zijn opgesteld naar aanleiding van vragen waarop groepjes in het land hebben gereageerd. Organisator van de konferentie is het Comité Internationale Vredesaktiviteiten (CIVA), een samenwerkingsverband van het Nederlandse Humanistisch Vredesberaad en de Belgische Humanistische Werkgroep voor Konfliktstudie. Op de konferentie zullen veel mensen zijn die reeds in kleinere kring hebben deelgenomen aan de plaatselijke diskussies. Verder zijn geïnteresseerden zeer welkom.

De konferentie begint om 10.30 uur precies en eindigt uiterlijk om 17.00 uur.

Kosten 5 gulden (dat is inklusief lunch), maar meer is altijd welkom. Betaling bij aankomst. Als u zich voor 7 april schriftelijk opgeeft, worden u de teksten opgestuurd. Opgeven bij: Wendela de Vries, Lutmastraat 148", 1073 HD Amsterdam.

Gemeenschapsnieuws

Deze kolom bevat een beperkte keuze uit plaatselijke bijeenkomsten, die in principe voor iedereen gratis toegankelijk zijn.

Alkmaar: woensdag 16 april om 20.00 uur spreekt hoofdbestuurslid **Arie den Broeder** over het onderwerp **„Kenschets van het humanisme"** in zaal het Gulden Vlies te Alkmaar.

Amsterdam: Op woensdag 23 april om 20.00 uur houdt **mw. drs. M. Bruyn-Hundt,** o.a. ekonoom en koördinator vrouwenstudies aan de Universiteit van Amsterdam, een inleiding over **„Herverdeling van betaald en onbetaald werk".**
Plaats: Humanistisch Centrum, R. Vinkeleskade 64 te A'dam. Zaal open 19.30 uur.

Arnhem: In de serie lezingen over **„Geluk"** wordt op maandag 21 april om 20.00 uur gesproken over **„Geluk m.b.t. arbeid of rekreatie",** met inleidingen van Herbert Baars en C. Nonhebel.
Plaats: Sociaal-kultureel centrum De Coehoorn, Coehoornstraat 11 te Arnhem (t/o het station).

Doetinchem: Op donderdag 17 april om 20.00 uur spreekt **Hildegard Wassenaar,** funktionaris Plaatselijke Geestelijke Verzorging van het HV, over **„Euthanasie".** Plaats: De Kartouwe, Waterstraat 14a te Doetinchem.

Den Haag/Wassenaar: Dinsdag 22 april om 20.00 uur is er een themabijeenkomst over **„Fundamentalisme"** in het Humanistisch Centrum, Laan Copes van Cattenburch 72 in Den Haag. Inleiders zijn Marianne Heere en Roeland van Bockel.

Eindhoven: Woensdag 16 april om 20.00 uur komt **Rob van der Linden,** waarnemend-hoofd RTV-dienst van het HV, praten over het **RTV-beleid** aan de hand van video-opnamen van HV-programma's. Belangstellenden worden verzocht vooraf enkele tv-programma's van het HV te bekijken.
Plaats: J. Pels wooncentrum, Geestakker 46 te Eindhoven.

Utrecht: Op zondag 20 april om 14.30 uur start een serie lezingen over stromingen in het humanisme. Als eerste komen de (onlangs als organisatie opgeheven) **Kritische Humanisten** aan bod. Peter Derkx en Sybilla Hofhuis lichten de standpunten van deze groep toe. Grote Zaal van het Humanistisch Centrum, Oudkerkhof 11 te Utrecht.

Winterswijk: Humanistisch geestelijk raadsman bij de strijdkrachten **Wim Hij** spreekt op zondag 20 april om 10.30 uur over **„Zijn er grenzen aan de gehoorzaamheid?",** in de Berkhof aan de Waliënsestraat 33 te Winterswijk.

Zwolle: Dinsdag 29 april om 20.00 uur spreekt **mw. J. Landman-Kasper** over **Irisdiagnostiek** (diagnose stellen aan de hand van het regenboogvlies in het oog) in de Hilde van de Havezathe, Gombertstraat t/o Ravelstraat te Zwolle.

Jac van den Oort

STILLEVEN 6

Zelfportret in duinzand

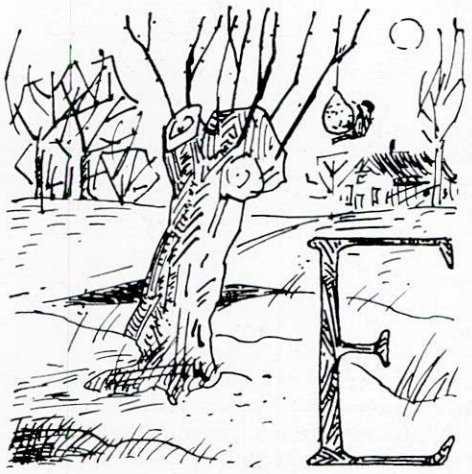

„Eerste dooi", hakkelt een stem uit de radio de beginzin van een gedicht van Vasalis. Ik sta op en ga voor het raam staan. De stem ploegt krakerig vals en tegen het ritme in, moeizaam voort naar het bevrijdend slotakkoord. Zwijgend kijk ik naar buiten, het gedicht neemt me de woorden uit de mond.

Het dooit.

De sneeuw op het dak smelt onder het geweld van de zon. Druppels water verzamelen zich aan de dakrand, zwellen, vallen uiteindelijk en branden gaten in de sneeuw op de grond. Buiten, synchroon aan de stem op de radio speelt het gedicht zich woord voor woord voor mijn ogen af.

Meteen als de stem is uitgesproken zet ik de radio af. Buiten gaat het gedicht gewoon door. Ik kijk naar het raam, een drie-dimensionaal televisie-scherm waarvan het geluid is uitgevallen. Ik trek mijn schoenen aan en pak mijn jas van de leuning van de stoel. Als ik mijn jekker dichtrits, hoor ik achter me het gordijn van de bedstee over de rails schuiven. Het gezicht van mijn vriendin verschijnt als een poppenkastpop in de smalle opening tussen de gordijnen.

„Ik ga even een krantje kopen", zeg ik. Het gezicht knikt en verdwijnt weer. Met de kruk van de deur al in mijn hand blijf ik een tijdje naar de bedstee staan kijken, dan draai ik me om, duw de kruk omlaag, open de deur en stap het gedicht binnen.

Ik spring over het tuinhek de weg op die links naar de supermarkt leidt en rechts het Hoornse bos in verdwijnt. Ik aarzel.

Waarom zou ik eigenlijk een krant kopen? Om te lezen wat ik al weet? Dat de wereld bevolkt wordt door ratten die elkaar naar het leven staan? Moet ik persé zonodig weten hóe die ratten heten, wáár ze wonen en wát ze gisteren of vannacht nog, tegen het sluiten van de deadline, terwijl ik vredig lag te slapen alsof er niets aan de hand was, precíes hebben uitgevreten?

Ik heb vakantie, ook van het wereldnieuws. En bovendien, welk ochtendblad kan zich in aktualiteit meten met het gedicht van Vasalis op de radio?

Ik sla rechtsaf.

Meteen, al bij de eerste boerderij, Anno 1797, ben ik zielsgelukkig dat ik niet voor de ratten heb gekozen. Op het erf staat een massief moederschaap in de zon. Drie lammetjes heeft zij in de stal gebaard. Vandaag mogen ze voor het eerst naar buiten. Onwennig drentelen ze in grillige lijnen over het erf, op veilige afstand van het volwassen schaap, een moeder-moeder waarin ze een deuk kunnen lopen. Ik waag me niet op het erf, maar wat had ik graag een van de lammetjes in mijn armen willen drukken. Ik loop weer door, ze krijgen nog genoeg met mensen te maken.

Verbeeld ik het me, of ziet het bos er vandaag totaal anders uit? Stonden de bomen de weken dat het vroor bedrukt en in zichzelf gekeerd naast elkaar, nu lijkt het wel alsof de toppen zich verlangend uitstrekken naar de tintelende voorjaarslucht.

Ik heb zin om te zingen.

De asfaltweg loopt over in een wat smaller zandpad. „Opdooi", waarschuwt een verkeersbord aan het begin. Zo'n tweehonderd meter verder breekt het bos open in een duinlandschap. In de verte op de duintoppen wuift het helmgras uitnodigend in de wind. Ik versnel mijn pas. Het is alsof ik mezelf van bovenaf kan zien lopen. Ik klim tegen een duintop op en laat me op mijn rug in het zand vallen, mijn gezicht naar de zon. Volkomen ontspannen, mijn armen naast mijn lichaam lig ik daar in het duinzand dat bijna vloeibaar lijkt. Ik sluit mijn ogen. Opeens moet ik aan Frans Hensen denken, een jongen die in de zesde klas van de lagere school naast me in de bank zat. Op een dag fluisterde hij dat hij er de afgelopen nacht een nieuw broertje bij had gekregen.

„Hans heet-ie", fluisterde hij er achteraan. Ik reageerde niet onmiddellijk. Ik stelde mij het babietje voor, waarvan ik wist dat het uit de buik van de moeder kwam. Ik wist ook ongeveer hoe het daarin terecht moest zijn gekomen. Het had iets met de vader en zoenen en hijgen in een bed te maken, maar het echt begrijpen deed ik niet.

„Wat een wonder", fluisterde ik na een tijdje terug in het oor van Frans Hensen. Inmiddels weet ik van de hoed en de rand, maar hier en nu, liggend in het duinzand vind ik het opnieuw een wonder, dat het zomaar kan, dat uit twee mensen een nieuw mens geboren kan worden.

Ik doe mijn ogen weer open en draai mij op mijn buik, doe mij bril af en druk – waarom? waarom? – mijn gezicht in het zand. Ik schud mijn hoofd en haar zandvrij, zet mijn bril weer op en kijk naar de afdruk van mijn gezicht dat als een dodenmasker in het zand staat getekend. Ik sta op, ik wil weer terug naar huis.

„Stond er nog wat in de krant?", vraagt mijn vriendin vanuit de bedstee als ik al weer een paar minuten in huis ben.

„Het is lente", antwoord ik en loop naar haar toe. Ik leg mijn hoofd op haar buik, waarin naamloos nog en onwetend ons kind ligt te groeien.

„Het blijft een wonder", zeg ik.

Drie centimeter is het, groter niet, maar het binnenoor is al gevormd.

KOOS MEINDERTS

ILLUSTRATIE: ANNETTE FIENIEG